

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ДЖАФАРОВА МАРИНА ВЯЧЕСЛАВІВНА

УДК 342.9.03 (477)

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Харківському національному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
Заслужений юрист України
Бандурка Олександр Маркович,
Харківський національний університет внутрішніх справ, професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Соболь Євген Юрійович,
Центральноукраїнський державний педагогічний університету імені Володимира Винниченка,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права;

доктор юридичних наук, доцент
Комзюк Володимир Трохимович,
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького, професор кафедри державно-правових дисциплін;

доктор юридичних наук, доцент
Христинченко Надія Петрівна,
Тернопільський національний економічний університет, професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань.

Захист відбудеться 24 жовтня 2018 р. о 9 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, вул. Льва Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, вул. Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 22 вересня 2018 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л.В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Докорінні зміни, які відбуваються останнім часом на теренах нашої держави в усіх сферах життєдіяльності суспільства, під впливом проведення численних урядових реформ й активізації євроінтеграційних процесів, спонукають зі всією серйозністю віднестися до оновлення концептуальних підходів щодо визначення ролі держави та її інституцій у забезпеченні стабільності суспільного життя і підвищення гарантій захищеності прав громадян у її відносинах з органами державної влади. Із цією метою законотворцем поряд із правовими механізмами захисту суб'єктивних прав та інтересів кожної особи, визначено і закріплено процесуальні засоби. До числа останніх варто зарахувати й адміністративне процесуальне право, яке в умовах тотальної зміни соціально-ідеологічних, політичних та правових відносин, вимагає якісно нових концептуальних наукових-методологічних підходів та висновків щодо обґрунтування єдності та структурної взаємоузгодженості його правових норм та інститутів, які утворюють самостійну галузь права.

Без перебільшення, колосальна міць епохальної спадщини широкого розуміння адміністративного процесу стримує когорту вчених у межах пов'язування всіх напрямів адміністративно-процедурної, адміністративно-деліктної та судової діяльності із цариною адміністративного процесу, а систему юридичних норм, які його регламентують – з адміністративним процесуальним правом. Між іншим, підводити під дію норм адміністративного процесуального права, тим більше – охоплювати однією галуззю права певні сфери якісно неоднорідних правових відносин, які складаються між уповноваженою та зобов'язаною особою у процедурній (неконфліктній), правоохоронній або судовій сферах, що вимагають, у першу чергу, неоднакового механізму їх правового регулювання, виглядає невиправдано і необґрунтовано з позиції загальноприйнятих юридичних критеріїв, які покладаються в основу утворення будь-якої самостійної галузі правової науки, що вироблені загальною теорією права. Вихід із такої ситуації може бути лише один: кожен із названих видів діяльності повинен отримати лише властиву йому назву, яка б не викликала неоднозначного розуміння і відповідала змісту тих функцій і завдань, які постають перед ним.

Саме тому у пропонованій нами концепції ми обґрунтовуємо необхідність формування адміністративного процесуального права як самостійної галузі права, разом із тим, категорію «адміністративний процес» пов'язувати суто із урегулюванням суспільних відносин між адміністративним судом та учасниками судового процесу у сфері відправлення адміністративного судочинства. Такий науковий погляд на зазначені правові явища підтверджується функціонуванням в Україні повноцінної системи адміністративних судів і активним розвитком адміністративно-процесуального законодавства за останні десять-дванадцять років.

Загальні проблеми вітчизняного адміністративного процесуального права в різні часові періоди досліджували: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, О.І. Беспалова, Ю.П. Битяк, В.М. Бевзенко, А.Д. Ващенко, О. П. Гетманець, С.М. Гусаров, Т.О. Гуржій, Е.Ф. Демський, О.В. Джафарова, С.В. Ківалов, В.К. Колпаков, І.Б.

Коліушко, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, В.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, К.Б. Левченко, Р.В. Миронюк, О.І. Миколенко, Т.П. Мінка, О.В. Муза, О.М. Музичук, В.Я. Настюк, О.М. Пасенюк, В.Г. Перепелюк, Д.В. Приймаченко, О.Ю. Салманова, О.Ю. Синявська, Є.Ю. Соболю, А.О. Селіванов, В.В. Сокурєнко, В.С. Стефанюк, С.Г. Стеценко, М.М. Тищенко, Н.П. Христинченко, Х.П. Ярмакі та ін.

Незважаючи на пильний інтерес правової науки до питань вивчення адміністративного процесуального права, неможливо констатувати, що всі теоретичні та практичні аспекти цієї галузі права є повністю дослідженими. На сьогодні залишається багато проблемних, дискусійних чи практично не вирішених проблем, серед яких: визначення предмета, методів, принципів, джерел адміністративного процесуального права, встановлення його місця у вітчизняній правовій системі, розкриття змісту адміністративно-процесуальних норм та адміністративно-процесуальних правовідносин у механізмі адміністративного процесуального регулювання, з'ясування основних тенденцій розвитку сучасної системи адміністративного процесуального права України в умовах євроінтеграції України та ряд інших.

Усе вищезазначене обумовлює вибір теми дисертаційної роботи, підкреслює її актуальність і підтверджує необхідність глибокого і всебічного наукового дослідження загальнотеоретичних і практичних питань адміністративного процесуального права України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2016–2020 років, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 року, п. 2.11 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016-2019 років, схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23.02.2016, протокол № 2, комплексних науково-дослідних тем Харківського національного університету внутрішніх справ: «Законотворча та законодавча діяльність в Україні» (номер державної реєстрації 0113U008189), «Реалізація та удосконалення адміністративного законодавства України» (номер державної реєстрації 0113U008197). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23 лютого 2012 року (протокол № 2), уточнена Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 24 квітня 2018 року (протокол № 4).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у здійсненні комплексного аналізу загальнотеоретичних питань вітчизняного адміністративного процесуального права і розробці на його основі цілісної та завершеної концепції становлення адміністративного процесуального права як самостійної галузі права у правовій системі України.

Для досягнення вказаної мети було поставлено такі *завдання*:

- з'ясувати та оцінити ступінь наукової розробленості проблеми визначення поняття, предмета та системи адміністративного процесуального права України;
- визначити предмет, методи, принципи та джерела адміністративного

процесуального права;

- охарактеризувати мету, завдання, функції та систему адміністративного процесуального права України;
- встановити правову природу та елементний склад механізму адміністративного процесуального регулювання;
- розкрити поняття, ознаки та структуру адміністративної процесуальної норми як первинного елементу механізму адміністративного процесуального регулювання;
- окреслити місце та функції адміністративно-процесуальних правовідносин у механізмі адміністративного процесуального регулювання;
- виявити особливості акту застосування норм адміністративного процесуального права як заключного елементу механізму адміністративного процесуального регулювання;
- уточнити суб'єктний склад адміністративно-процесуальних правовідносин, розкрити особливості змісту та реалізації ними адміністративної процесуальної правосуб'єктності;
- встановити зміст та межі інституту адміністративного процесуального представництва, його нормативно-правове регулювання;
- надати загальну характеристику правовому інституту доказів та доказування системи адміністративного процесуального права в умовах новачії адміністративно-процесуального законодавства;
- охарактеризувати роль та функціональне призначення інституту процесуальних строків в адміністративному процесуальному праві;
- виявити особливості змісту та реалізації адміністративно-процесуальних норм, які складають самостійний інститут заходів процесуального примусу в системі адміністративного процесуального права;
- узагальнити зарубіжний досвід функціонування адміністративного процесуального права та визначити можливості його адаптації в Україні;
- визначити основні тенденції розвитку вітчизняного адміністративного процесуального законодавства в умовах європейської інтеграції України і запропонувати шляхи його вдосконалення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у галузі адміністративного процесуального права України.

Предметом дослідження є загальнотеоретичні питання адміністративного процесуального права України.

Методи дослідження. Методологічною основою є сукупність загальнонаукових та спеціально-наукових методів та прийомів пізнання, які у комплексі використано для вирішення поставлених завдань.

Основою дисертаційного дослідження став діалектичний метод, який надав можливість встановити природу та сутність адміністративного процесуального права як самостійної галузі права, дослідити всі правові явища, що ним охоплюються (розділи 1-4). Використання термінологічного, логіко-семантичного та логіко-юридичного методів дозволило сформулювати авторські визначення таких понять, як: «система адміністративного процесуального права», «функції адміністративного процесуального права», «механізм адміністративного

процесуального регулювання», «система адміністративно-процесуальних правовідносин» (підрозділи 1.5, 2.1, 2.2), уточнити такі дефініції, як: «принципи адміністративного процесуального права», «система джерел адміністративного процесуального права», «предмет адміністративного процесуального права», «адміністративна процесуальна норма», «процесуальне представництво» (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, 2.2, 4.1). За допомогою історико-правового і порівняльно-правового методів досліджено закономірності становлення і формування сучасного адміністративного процесуального права як самостійної галузі права (підрозділ 1.1). Структурно-функціональний метод був використаний з метою визначення та опису складових елементів системи адміністративного процесуального права, внутрішніх компонентів механізму адміністративного процесуального регулювання, структурних елементів адміністративної процесуальної норми (підрозділи 1.5, 2.1, 2.2). Методи класифікації та групування забезпечили можливість уточнення існуючої систематизації принципів, джерел, функцій і суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин (підрозділи 1.3, 1.4, 1.5, 3.1). Використання системного методу дозволило визначити особливості реалізації адміністративної процесуальної правосуб'єктності учасниками судового процесу (розділ 3). За допомогою догматичного (формально-логічного) методу та методу аналізу було досліджено особливості процесуального представництва, процесу доказування, а також окреслено специфіку застосування заходів процесуального примусу та обчислення процесуальних строків під час розгляду та вирішення адміністративних справ (розділ 4). Використання методів синтезу та аналізу дало змогу об'єднати національні та міжнародні правові норми у сфері здійснення судочинства та виробити підходи для успішної імплементації останніх у національне адміністративно-процесуальне законодавство (підрозділ 4.3, 4.4, розділ 5). Шляхом використання компаративного, статистичного методів, а також методу моделювання вдалося запропонувати рекомендації щодо внесення змін та доповнень до чинного адміністративного процесуального законодавства (розділи 3-5).

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять наукові праці фахівців у галузі загальної теорії держави і права, адміністративного права і процесу, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною основою дослідження є Конституція України, кодифіковані акти, інші чинні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, міжнародно-правові договори та міжнародні документи.

Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять узагальнення практики діяльності адміністративних судів (суддів) в Україні, довідкові видання і статистичні матеріали за 2015 р. – перше півріччя 2018 р.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є однією з перших спроб комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки визначити сучасну концепцію адміністративного процесуального права України як самостійної галузі права. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Найбільш значущі з них такі:

уперше:

– сформульовано особливості, які характеризують адміністративне процесуальне право як самостійну юридичну галузь права: а) існування та функціонування адміністративного процесуального права як цілісного, ієрархічно структурованого, упорядкованого утворення, що представлене певними принципами (загальними положеннями), які є специфічними тільки для даної галузі права; б) наявність основних кваліфікаційно-об’єктивних, визначальних детермінант – предмета і методів правового регулювання; в) органічне поєднання імперативного та диспозитивного методів правового регулювання; г) наявність єдиного кодифікованого акта – Кодексу адміністративного судочинства України, що має змістовну загальну і особливу частини, положення яких регламентують лише конкретні суспільні відносини, і складають предмет цієї галузі права; д) рівень правового регулювання суспільних відносин, охоплених предметом адміністративного процесуального права, визначається необхідністю створення оптимальних умов для виконання завдань адміністративного судочинства. Для цього, організаційно та функціонально самостійний суб’єкт судової влади – адміністративний суд – наділений необхідними повноваженнями, а також створені всі законодавчі основи для реалізації наданих процесуальних прав та обов’язків учасниками судового процесу;

– виокремлено ключові особливості притаманні сучасній системі джерел адміністративного процесуального права: 1) існування чітко окреслених структурних, відкритих і цілісних елементів і системоутворюючих зв’язків між ними; 2) притаманність елементам системи відносної самостійності та автономії, як відносно один до одного, так і системи у цілому при її взаємодії з правовими формами, які опосередковують всі інші суспільні відносини, що свідчить про їх взаємозалежність та взаємодоповнюваність; 3) багатогранна множинність елементів системи та їх відносна стабільність; 4) внутрішня чіткість, ієрархічність та структурність елементів системи; 5) об’єктивно-суб’єктивний характер елементів системи з домінуючою дією об’єктивного компонента;

– доведено, що системою адміністративного процесуального права виступає об’єктивно обумовлена, внутрішньо узгоджена, цілісна, відносно стала, структурно організована сукупність адміністративно-процесуальних норм, розподілених по правовим інститутам та підінститутам, об’єднаних загальним предметом і методами правового регулювання цієї галузі права, що регламентують здійснення адміністративного судочинства в адміністративних справах з метою виконання його завдань;

– визначено, що механізм адміністративного процесуального регулювання може бути представлений у вигляді динамічної сукупності взаємопов’язаних та взаємодіючих у певній послідовності процесуально-правових засобів, що реалізуються за загальними та особливими правилами відправлення адміністративного судочинства шляхом гармонійного поєднання диспозитивного та імперативного методів правового впливу на поведінку їх суб’єктів у вигляді встановлення дозволів, накладання заборон і зобов’язань заради ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб’єктів владних повноважень у сфері публічно-правових відносин;

– досліджено і теоретично обґрунтовано, що адміністративно-

процесуальним нормам як якісному різновиду процесуальних норм, окрім загальних ознак, притаманних усім без винятку правовим нормам (загальнообов'язковість, формальна визначеність, нормативність, регулятивність, публічність, доступність, санкціонованість державою, гарантованість заходами державного примусу) властиві специфічні риси, а саме: 1) особливе функціональне призначення – орієнтованість на забезпечення справедливого, обґрунтованого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення адміністративних справ; 2) застосовуються з метою ефективного судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень; 3) більш стабільно формалізований характер адміністративно-процесуальних норм порівняно з іншими правовими нормами (створюють необхідні процесуальні умови для порядку реалізації регулятивних і охоронних норм інших галузей матеріального права); 4) інтегративно-галузевий характер норм адміністративного процесуального права, який простежується у застосуванні не окремого загальнообов'язкового правила поведінки, а певної їх сукупності під час розгляду і розв'язання конкретної адміністративної справи; 5) процедурний та організаційно-впорядковувачий характер, що спрямований на багаторазове застосування у типових, повторюваних ситуаціях; 6) особливим адресатом норм адміністративного процесуального права виступає орган судової влади – адміністративний суд (прямий зв'язок із способами здійснення повноважень компетентним органом); 7) формою вираження адміністративно-процесуальних норм є адміністративне процесуальне законодавство; 8) особливість структурної будови адміністративно-процесуальної норми.

– узагальнено та охарактеризовано функції адміністративно-процесуальних правовідносин у механізмі адміністративного процесуального регулювання, які будучи структурним компонентом даного механізму, забезпечують його функціонування і сприяють досягненню загальної мети, заради якої він діє; персоніфікують суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин; опосередковують реалізацію положень норм адміністративного процесуального права через чітко визначені моделі поведінки суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин; деталізують процесуальні права та обов'язки суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин і виступають засобом їх реалізації; визначають межі функціонування механізму адміністративного процесуального регулювання у просторі, часі та за колом осіб;

– встановлено, що предмет механізму адміністративного процесуального регулювання характеризується двоякою квінтесенцією, яка полягає у природному балансуванні єдності та предметної диференціації. Цілісність предмета забезпечують однакові загальні принципи, притаманні адміністративному процесуальному праву як галузі права, загальний спосіб адміністративно-процесуального регулювання (кореспондуюча координація передбачених адміністративно-процесуальним законодавством дозволів, заборон і зобов'язань, виконання яких гарантується заходами процесуального примусу), єдине правове середовище функціонування – адміністративне судочинство. Предметна диференціація даного механізму зумовлена специфікою розгляду і вирішення окремих видів адміністративних справ, зокрема їх розрізненість по категоріям, що позначається на процесуальних процедурах, процесуальних строках і стадіях

судового процесу, відповідно – і на якісних показниках елементного складу механізму адміністративного процесуального регулювання;

– обґрунтовано положення про те, що правосуб'єктність адміністративного суду як невід'ємна передумова виникнення адміністративно-процесуальних правовідносин, є складною і багатоаспектною конструкцією, яка складається з можливості конкретного спеціалізованого органу судової системи, до юрисдикції якого віднесена адміністративна справа, розглядати її (загальна правосуб'єктність), із здатності певного складу суду вирішувати конкретну адміністративну справу (конкретна правосуб'єктність) та здатності окремих суддів складу суду брати участь у розгляді адміністративної справи (індивідуальна правосуб'єктність).

– визначено, що змістом предмета доказування слід вважати сукупність обставин, які: обґрунтовують позовні вимоги, заявлені на предмет публічно-правового спору позивачем, третьою особою із самостійними вимогами; обґрунтовують відзив відповідача на позовну заяву проти наведених позивачем обставин та правових підстав позову; обґрунтовують відповідь позивача проти наведених відповідачем у відзиві на позовну заяву пояснень, міркувань та аргументів; обґрунтовують заперечення відповідача проти викладених позивачем вимог у відповіді на відзив; мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення;

удосконалено:

– наукову позицію про те, що в адміністративно-процесуальному регулюванні простежується послідовний рух до синтезованої квінтесенції методу правового регулювання, нерозривного поєднання у ньому властивостей як імперативного, так і диспозитивного засобів, прийомів (способів) правового регулювання, які характеризуються приблизно однаковою кількістю заборон, зобов'язань та дозволів по відношенню один до одного. Гармонійний підхід до суміщення і застосування цих методів надає можливість гарантувати більш результативне та якісне впорядкування адміністративно-процесуальних правовідносин, які складають предмет цієї галузі права;

– розуміння змісту предмета адміністративного процесуального права, який, з одного боку, визначається передбаченою адміністративно-процесуальним законодавством системою процесуальних дій адміністративного суду та учасників судового процесу, їх формами, змістом та умовами реалізації; з іншого – системою адміністративно-процесуальних правовідносин, впорядкування яких покликані здійснювати норми цієї галузі права;

– перелік функціональних та організаційних принципів адміністративного процесу, крізь призму яких створюються належні організаційні умови для реалізації адміністративно-процесуальної діяльності, а також визначаються її способи, зміст та адміністративно-процесуальна форма;

– положення про те, що завдання і мета адміністративного процесуального права виступають в якості цілеспрямованих настанов, що закріплені в нормах адміністративного процесуального права, які відображають суспільно необхідні і бажані правові наслідки процесуальної діяльності суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин у межах наданих їм повноважень як у цілому, так і на окремих етапах її реалізації;

– систему функцій адміністративно-процесуальної норми, до яких слід віднести наступні: 1) регулятивну; 2) правовстановлюючу; 3) захисну; 4) сервісно-полігалузову; 5) інформаційну; 6) інструментальну; 7) процедурну; 8) організаційно-впорядковуючу; 9) виховну; 10) превентивну. Одна й та сама норма адміністративного процесуального права може здійснювати одразу декілька функцій;

– елементний склад механізму адміністративного процесуального регулювання шляхом зарахування до числа його юридичних засобів судових рішень, які, у силу того, що здійснюють цілеспрямований правовий вплив на адміністративно-процесуальні правовідносини, поділяються на: 1) рішення суду та постанови, які являють собою реалізацію завдань адміністративного судочинства і вирішують адміністративну справу по суті; 2) ухвали і протоколи, в яких фіксуються вирішені питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, а також інші процесуальні питання;

– класифікацію доказів за додатковим критерієм – механізмом отримання фактичних даних суб'єктом доказування, а саме на: 1) подані докази (надані з власної ініціативи учасниками справи безпосередньо до суду); 2) витребувані докази (одержані адміністративним судом від відповідної особи на його вимогу або за клопотанням учасника справи); 3) встановлені докази (виявлені за наслідком проведення окремих процесуальних дій у процесі доказування (висновки експерта, показання свідка тощо));

– науковий підхід до розуміння визначення критеріїв (меж) забезпечення розумності процесуальних строків, а саме: а) період часу з моменту відкриття провадження у справі до моменту набрання законної сили остаточним рішенням суду; б) правову і фактичну складність конкретної адміністративної справи; в) поведінку учасників судового процесу; г) оптимальність, достатність та необхідність здійснення предметних та функціональних повноважень адміністративним судом під час прийняття процесуальних рішень, виконання певних процесуальних дій або завершення окремої стадії судового процесу або провадження в адміністративній справі з належною повнотою і об'єктивністю; д) загальну тривалість адміністративного судочинства;

дістали подальшого розвитку:

– систематизація наукових підходів, розумінь та правових уявлень щодо теоретичних трактувань адміністративного процесуального права в залежності від розуміння змістовного наповнення дефініції «адміністративний процес» в умовах сьогодення, що знайшло своє відображення у запропонованому визначенні адміністративного процесуального права як однієї із самостійних процесуальних галузей права, що становить собою впорядковану належним чином сукупність адміністративно-процесуальних норм (правил), закріплених адміністративно-процесуальним законодавством, які регулюють суспільні відносини між судом та учасниками судового процесу у сфері здійснення адміністративного судочинства з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень;

– науковий погляд на зміст метода адміністративно-процесуального права, який має консолідований, імперативно-диспозитивний характер, і через стержневий елемент системи адміністративного процесуального права – норму

права – визначає у процесуальній формі правовий спосіб упорядковуючого впливу на суспільні відносини, що складають предмет цієї галузі права, поведінку їх суб'єктів;

– теоретичне визначення категорії «функції адміністративного процесуального права» як закріплених нормами адміністративного процесуального права науково обґрунтованих та практично апробованих форм і засобів впливу на поведінку суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин з метою здійснення основних цілей і завдань, що стоять перед адміністративним процесуальним правом на даному етапі його розвитку;

– положення про специфічні ознаки адміністративно-процесуальних правовідносин, серед яких названо: а) зв'язок із адміністративно-правовими відносинами; б) багатостадійна та процедурно-правова форма їх виразу (законодавчо визначена регламентація способу і послідовності здійснення адміністративно-процесуальної діяльності, форми та змісту процесуальних актів-документів, які закріплюють їх юридичні наслідки; поступове проходження стадій судового процесу, передбачених КАС України); в) наявність невід'ємного лідируючого суб'єкта – судді адміністративного суду (у визначених КАС України випадках – колегіального складу суду) і обов'язкового учасника в особі суб'єкта владних повноважень; г) диспозитивно-імперативний спосіб їх врегулювання; д) персоніфікований і динамічний характер; е) забезпечення їх належного розвитку і функціонування передбачено сукупністю гарантій і заходів процесуального примусу, визначених КАС України; є) структурно-функціональна взаємозалежність їх складових елементів (об'єкта, змісту, суб'єкта);

– розуміння функціонального призначення судових актів правозастосування у механізмі адміністративного процесуального регулювання, яке вбачається у тому, що: 1) рішеннями адміністративного суду першої інстанції або постановами адміністративного суду апеляційної та касаційної інстанцій завершується провадження в адміністративній справі й усувається публічно-правовий спір між сторонами, відновлюється законність, яка була порушена однією зі сторін публічно-правового спору, вирішується питання про захист прав, свобод та інтересів фізичної особи/осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, на користь якої/яких було прийняте рішення; 2) виступають необхідною умовою виникнення, зміни та припинення адміністративно-процесуальних правовідносин; 3) відображають фактичну сутність та зміст адміністративно-процесуальної діяльності, її якісний та кількісний постадійний розвиток; 4) є конкретними правилами правозастосування норм права, їх засобом реалізації у формі процесуального акта-документа;

– обґрунтування теоретичної позиції про те, що адміністративне процесуальне представництво доцільно розглядати у двох правових аспектах: 1) як самостійну правову категорію галузі адміністративного процесуального права (система адміністративно-процесуальних правовідносин, в яких одна особа (представник), спеціально уповноважена в силу закону або договору, на здійснення юридично значимих процесуальних дій від імені та в інтересах іншої особи, яку представляє, чим безпосередньо сприяє забезпеченню та реалізації захисту її законних прав, свобод та інтересів під час розгляду і вирішення конкретної адміністративної справи); 2) як комплексний правовий інститут

системи адміністративного процесуального права (відносно відособлена сукупність правових норм вказаної галузі права, спрямована на врегулювання взаємопов'язаних, якісно-однорідних правових відносин, що виникають між судом і представником, який здійснює у межах наданих йому повноважень юридично значимі процесуальні дії від імені та в інтересах особи, яку представляє, з метою отримання для останнього бажаного правового результату і сприяння судові у відправленні правосуддя в адміністративних справах);

– визначення ознак заходів процесуального примусу в умовах новації адміністративно-процесуального законодавства: 1) завжди є конкретними процесуальними діями; 2) право на їх застосовування має лише головуючий суддя від імені адміністративного суду, що розглядає адміністративну справу; 3) про їх застосування суд постановляє ухвалу негайно після вчинення порушення; 4) такі заходи мають примусовий характер, оскільки застосовуються до порушника без його дозволу; 5) спрямовані на забезпечення необхідної законодавчо визначеної процедури судового розгляду справи; 6) застосовуються у зв'язку з порушеннями, які відбулися з боку як учасників судового процесу, так й інших осіб, що присутні у залі судового засідання; 7) такі процесуальні дії спрямовані на: а) спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил; б) добросовісне виконання процесуальних обов'язків; в) припинення зловживання процесуальними правами; г) запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства; 8) їх застосування не звільняє правопорушника від виконання обов'язків, визначених у КАС України; 9) за одне й те саме порушення, скоєне особою, не може бути застосовано кілька заходів процесуального примусу (конкретизує конституційну вимогу, визначену у ст. 61 Основного Закону).

– наукові положення про перспективні напрямки адаптації зарубіжного досвіду реалізації норм адміністративного процесуального законодавства, що надасть можливість прискорити процес входження України в європейський простір;

– визначення першочергових заходів, спрямованих на покращення застосування норм адміністративного процесуального законодавства в умовах європейської інтеграції України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері – як основа для подальших досліджень загальноправових питань адміністративного процесуального права України (*акт впровадження в науково-дослідну діяльність Державного науково-дослідного інституту МВС України від 01.02.2018 р.; акт впровадження в науково-дослідну роботу Національної академії внутрішніх справ від 03.04.2018 р., довідка про використання результатів дослідження у науково-дослідній роботі Науково-дослідного інституту публічного права від 11.04.2018 р., акт впровадження у наукову діяльність Науково-дослідного інституту публічного права від 11.04.2018 р., акт впровадження у наукову діяльність Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 17.04.2018 р., акт впровадження в науково-дослідну діяльність Сумського державного університету від 07.06.2018 р.*);

- правотворчості – у процесі вдосконалення норм адміністративного процесуального законодавства, а також при підготовці експертно-аналітичних матеріалів відповідними Комітетами Верховної Ради України;
- правозастосовній діяльності – з метою підвищення ефективності діяльності адміністративних судів під час розгляду та вирішення публічно-правових спорів;
- навчальному процесі – під час підготовки підручників та навчальних посібників із дисциплін «Адміністративне право і процес», «Основи адміністративного судочинства». Їх враховано у навчально-методичних розробках, підготовлених за участю автора (*акт впровадження у навчальний процес Навчально-наукового інституту права ім. князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом від 22.02.2018 р.; акт впровадження у навчальний процес Національної академії внутрішніх справ від 03.04.2018 р., акт впровадження у навчальний процес Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 17.04.2018 р., акт впровадження в навчальний процес Центральнотукаїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка від 08.05.2018 р., акт впровадження в навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 04.06.2018 р.*).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Актуальні проблеми адміністративного законодавства України» (м. Івано-Франківськ, 4-5 червня 2010 р.), «Проблеми становлення і розвитку правової системи України» (м. Харків, 27-28 листопада 2010 р.), «Актуальні питання правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 2-3 лютого 2012 р.), «Роль права та закону в громадянському суспільстві» (м. Київ, 8-9 лютого 2013 р.), «Актуальні питання розвитку державності та правотворчої діяльності в Україні» (м. Харків, 02-03 лютого 2013 р.), «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Львів, 31 січня – 01 лютого 2014 р.), «Наука та сучасність: виклики ХХІ століття – Частина ІІІ (юридичні науки, педагогічні науки, політичні науки, державне управління)» (м. Київ, 31 січня 2014 р.), «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності» (м. Львів, 17-18 квітня 2015 р.), «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Запоріжжя, 24-25 квітня 2015 р.), «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (м. Харків, 6-7 листопада 2015 р.), «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Харків, 4-5 березня 2016 р.), «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 19-20 лютого 2016 р.), «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Львів, 27-28 січня 2017 р.), «Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику» (м. Харків, 3-4 лютого 2017 р.), «Сучасні проблеми адміністративного права і процесу» (м. Харків, 30 червня 2017 р.), «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 26-27 січня 2018 р.), «Право, суспільство і держава: форми взаємодії» (м. Київ, 12-13 січня 2018 р.),

«Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства майбутнього» (м. Дніпро, 12-13 січня 2018 р.), «Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Харків, 19-20 січня 2018 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в одноосібній монографії, тридцяти двох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, з яких п'ять статей – у періодичних наукових виданнях інших держав, а також у дев'ятнадцяти тезах доповідей і повідомлень на науково-практичних міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, дев'ятнадцяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 554 сторінки, список використаних джерел складається з 581 найменування (на 56 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами та темами, розкрито мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методи, наукову новизну, підкреслено практичну важливість висновків, одержаних у результаті проведеного дослідження, узагальнено результати роботи і подано відомості про публікації автора за темою дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження сутності адміністративного процесуального права України» складається з п'яти підрозділів, в яких проаналізовано ступінь наукової розробленості проблеми визначення поняття, предмета та системи адміністративного процесуального права; з'ясовано предмет, методи, принципи і систему джерел адміністративного процесуального права; визначено мету, завдання, функції та систему адміністративного процесуального права на даному етапі його розвитку як самостійної галузі права.

У *підрозділі 1.1 «Ступінь наукової розробленості проблеми визначення поняття та предмета адміністративного процесуального права України»* з'ясовано, що становлення і розвиток процесуального права на території сучасної України був закладений ще з появою перших норм звичаєвого права (XIV – XVII ст.), які мали процесуальний характер і регламентували організацію та діяльність судових органів. Однак, розвиток юридичної думки про процесуальне право як про об'єкт загальноправової теорії почало міцно утверджуватися у вітчизняній науковій свідомості лише наприкінці 50-х роках минулого століття. Саме цей період зіграв ключову роль у питаннях дослідження процесуального права, оскільки характеризувався жвавим науковим інтересом до виникнення теорії юридичного процесу як теоретико-правової конструкції, розробленням численних кодифікованих процесуальних законів, активним розвитком доктринальних концепцій процесуального права. Автором ретельно прослідковано зміни в наукових уявленнях правової природи процесуального права від 50-х років XX століття до найсучасніших.

Відмічено, що розробка проблеми теорії процесуального права у вигляді

доктрини про цілісність трьох процесів (кримінального, цивільного та адміністративного) набувала більш комплексного та глибшого характеру у 50-60-х роках XX століття. Ця концепція об'єднала основні стрижневі різновиди юридичного процесу в комплексне утворення та проголосила ідею про єдність процесу та приналежність відокремлених його форм до галузей процесуального (судового) права. І хоча теорія «загального юридичного процесу» не отримала широкої наукової підтримки як завершена концепція, однак стала суттєвим поштовхом для більш детального вивчення окремих галузей процесуального права, у тому числі й адміністративного.

Відзначено, що починаючи з 60-х років минулого століття розбіжності поглядів і точок зору теоретиків процесуального права (Р.Є. Гукасяна, В.М. Протасова, В.М. Савицького, М.С. Строговича, А.Т. Боннера, П.Ф. Єлісейкіна та ін.) привернуло увагу до проблеми розробки характерних ознак юридичного процесу наукове середовище представників адміністративно-правової та державно-правової науки: Н.Г. Саліщеву, В.Д. Сорокіна, С.С. Студенікіна, Г.І. Петрова, А. А. Дьоміна, М. І. Єропкина, А. П. Ключніченка, Д. М. Овсянка, О.Є. Луньова, А.І. Кіма, Ю.М. Козлова, Г.П. Хомякову, О.М. Якубу, А.П. Коренєва, Р.С. Павловського, Л.С. Явіча, П.Є. Недбайла, В.М. Горшенєва.

Доведено, що в радянській адміністративно-правовій науці категорія «адміністративний процес» переважно розглядалася вченими у вузькому (юрисдикційному) і широкому (управлінському) значеннях, а з'ясування змісту правовідносин, що склалися в межах адміністративного процесу, дозволяло дослідникам розглядати адміністративне процесуальне право в якості підгалузі або правового інституту системи адміністративного права.

Звернуто увагу на тому, що у більшості наявних джерел радянського часу, термін «адміністративне процесуальне право» майже не застосовувався або тлумачився крізь призму категорії «адміністративний процес», тим самим зазначені явища майже не розрізнялися і використовувалися як синонімічні поняття. Такий стан справ пояснювався тим, що адміністративно-процесуальне право як частина норм вітчизняної правової системи (незважаючи на властиві йому специфічні ознаки, інші своєрідні властивості) визнавалося на той час абсолютно новим і малодослідженим феноменом, а проблеми адміністративного процесу через їх складність та неоднозначність були найменш розглянутими порівняно з іншими галузями процесуального права.

Підкреслено, що перші роки пострадянського періоду в Україні відзначилися суттєвим зростанням наукового інтересу до питань адміністративного процесу і створило широке поле для проведення подальших досліджень з цієї проблематики. Ґрунтовний фундамент для подальшого аналізу процесуальних категорій та явищ заклали теоретично й практично корисні наукові роботи В.М. Протасова «Основы общеправовой процессуальной теории» (1991 р.) та О.Г. Лук'янової «Теория процессуального права» (2003 р.). Недивлячись на те, що дослідження проводилося за межами України як незалежної держави (у пострадянський період), практичне значення отриманих результатів важко переоцінити, оскільки вони становлять донині вагомий внесок у питаннях визначення особливостей методології загальної правової процесуальної теорії, її функцій та задач, процесуальних форм та процесуальних правовідносин.

Встановлено, що новий доктринальний погляд на зміст адміністративного процесу утвердився у наукових колах у зв'язку із законодавчим закріпленням у КАС України терміну «адміністративний процес» (така норма-дефініція зберігалася з 2005 р. до кінця грудня 2017 р.), що надало достатні підстави багатьом авторитетним вченим (А.Т. Комзюку, Р.С. Мельнику, В.С. Стефанюку, В.М. Бевзенку, І.Б. Коліушку, Д.А. Козачук, О.П. Рябченко, Р.О. Куйбіді, О.І. Харітоновій, П.В. Вовк, М.А. Лапіній, С.В. Ківалову, А.Л. Соловійовій та ін.) зводити розуміння адміністративного процесу виключно до діяльності органів судової влади або форми правосуддя. І для існування «судочинської» концепції адміністративного процесу було вагоме підґрунтя на їх користь: 1) безпосереднє законодавче визначення у кодифікованому акті терміну «адміністративний процес» на відміну від радянської доктрини; 2) чітке простеження наявності спільної структури та ознак адміністративного процесу з іншими видами юридичного процесу (кримінальним, цивільним, господарським тощо).

З'ясовано, що на сторінках новітньої правничої літератури переважають і залишається й до нині домінуючими «широка» і «судочинська» концепції. Чого не можна сказати про «юрисдикційне» розуміння адміністративного процесу (правоохоронний підхід), яке хоча і визнається деякими вченими і розглядається в межах окремих навчальних видань, однак все менше використовується у монографічних та дисертаційних працях.

У підрозділі 1.2 *«Предмет і методи адміністративного процесуального права України»* встановлено, що сучасна система адміністративно-процесуальних норм, відповідаючи двом обов'язковим об'єктивним критеріям, таким як предмет і метод правового регулювання, дозволяють відокремити одну з найбільш молодих і таких, що розвивається динамічно, без перестану, з-поміж інших повноправних юридичних галузей права – сучасне адміністративне процесуальне право, наділяючи його абсолютно самостійним статусом у вітчизняній правовій системі.

Запропоновано під предметом адміністративного процесуального права розуміти систему правових (фактичних) відносин, які не підлягають регулюванню жодною іншою галуззю права, і складаються у сфері адміністративного судочинства з приводу розгляду та вирішення публічно-правових спорів по суті у законодавчо визначеному порядку в адміністративному суді першої інстанції, їх перегляду в апеляційній та касаційній інстанціях, провадженню за нововиявленими або виключними обставинами та виконанню судових рішень в адміністративних справах.

Зроблено висновок про те, що метод адміністративного процесуального права як структурно складне явище являє собою органічно поєднаний комплекс закріплених адміністративно-процесуальних законодавством юридичних засобів та прийомів, за допомогою яких у процесуальній формі здійснюється упорядковувачий вплив на суспільні відносини, що складають предмет адміністративного процесуального права, поведінку їх суб'єктів. Визначено та охарактеризовано методи правового регулювання, які застосовуються у межах адміністративного процесуального права, зокрема: імперативний (метод субординації) та диспозитивний (метод координації) методи, які об'єднують і розвивають засоби заборони, зобов'язання (припису) та дозволу.

Звернуто увагу на тому, що особливості адміністративно-процесуального

статусу та характер участі кожного із суб'єктів судового процесу, а також якісний та кількісний склад процесуальних юридичних фактів визначають застосування тих чи інших методів правового регулювання, дія яких проявляється в наступному: а) визначенні чіткого алгоритму здійснення процесуальних дій; б) забороні або суворому обмеженні щодо здійснення певних дій або бездіяльності; в) наданні можливості вибору одного із варіантів допустимої поведінки, передбачених адміністративно-процесуальною нормою; г) наданні допустимої можливості діяти на власний розсуд відповідно до адміністративно-процесуальної норми.

У підрозділі 1.3 «Принципи адміністративного процесуального права України» відзначено, що на тлі проведення численних реформаційних змін, яких зазнала вітчизняна правова система, інтерес до теорії принципів адміністративного процесуального права обумовлений функціональним призначенням даної правової категорії для: а) характеристики системи адміністративного процесуального права, його окремих норм та інститутів; б) заповнення прогалин та усунення колізій у праві; в) ефективності та «працездатності» норм адміністративно-процесуального права під час здійснення адміністративно-процесуальної діяльності.

Пізнання сутності принципів адміністративного процесуального права здійснювалося шляхом визначення їх особливостей, до яких належать наступні положення: 1) принципи містять світоглядні ідеї щодо організації та здійснення адміністративно-процесуальної діяльності, відповідають сьогочасним вимогам суспільства в адміністративно-процесуальному інструментарії; 2) всі принципи адміністративного процесуального права створюють відносно стабільну «систему координат», яка забезпечує виконання поставлених перед цією галуззю завдань, елементи якої діють не ізольовано, а у певній взаємозалежності, не суперечать один одному і мають визначальний характер; 3) принципи віддзеркалюють основні положення, специфіку, зміст та мету адміністративного процесуального права як галузі права; 4) виступають основою для законодавчої практики, підготовки, розробки і прийняття відповідних їм за змістом адміністративно-процесуальних норм, як наслідок, закріплюють єдино правильний і дозволений (допустимий) варіант поведінки суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин.

Встановлено, що всі принципи адміністративного процесуального права характеризуються ідейною спрямованістю, демократичністю, універсальністю, загальною значимістю, вищою імперативністю, дієвістю, відносною стабільністю, автономністю, нормативною визначеністю. На підставі аналізу існуючих наукових напрацювань із вказаної проблематики, автор підтримує й надалі розвиває точку зору стосовно доцільності поділу основоположних засад на: 1) принципи адміністративного процесуального права, які віддзеркалюють специфіку й зміст даної галузі права, визначають її особливості, мету, завдання та функціональне призначення; 2) адміністративно-процесуальні принципи як закріплені адміністративно-процесуальним законодавством основоположні приписи, які на протязі тривалого часу не зазнають суттєвих змін, визначають характер і зміст діяльності суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин і використовуються на будь-якій стадії судового процесу. У роботі запропоновано їх авторський перелік та охарактеризовано їх зміст.

У підрозділі 1.4 «Джерела адміністративного процесуального права України» доведено, що поняття «джерело адміністративного процесуального права» виступає відносною дефініцією, яку варто розглядати у широкому та вузькому розумінні. У першому випадку – це різні форми (способи) зовнішнього вираження нормативної державної волі, правотворчого процесу, судової та адміністративної діяльності уповноважених та компетентних органів держави, а також впливу соціально-економічних, політичних, ідеологічних та культурних умов життя суспільства та держави, що об'єктивно викликають виникнення, існування та подальший розвиток офіційно загальнообов'язкових адміністративно-процесуальних норм. У вузькому розумінні (в юридичній літературі визнається домінуючим) – це державні або визнані офіційно державою документальні способи виразу та закріплення загальнообов'язкових норм адміністративного процесуального права, що мають визначені межі дії і забезпечується відповідними засобами державного примусу, спрямовані на вирішення конкретних адміністративних справ з метою захисту прав, свобод, законних інтересів фізичних і юридичних осіб та інтересів держави.

Певну увагу у підрозділі присвячено характеристиці видів джерел адміністративного процесуального права України, як наслідок доведено необхідність офіційного зарахування судового прецеденту до сучасної системи джерел адміністративного процесуального права України, його закріплення в національній системі права й механізму взаємодії джерел права між собою та з джерелами міжнародного права в межах існуючої правової системи.

Дисертантом обґрунтовано наявність окрім загальних ознак, які властиві всім джерелам національного права (загальнообов'язковість; нормативність; загальновідомість; санкціонованість державою; формальна визначеність; юридична значущість; видаються в межах наданих повноважень відповідних суб'єктів правотворчості; мають відповідати нормативним положенням актів, що видані вищими суб'єктами правотворчості; змінюються та втрачають юридичну силу в межах спеціальної юридичної процедури; гарантованість заходами державного примусу; системний характер), також специфічних особливостей, притаманних виключно сучасним джерелам адміністративного процесуального права. Наведено їх перелік і надано загальну характеристику.

Окремо у підрозділі досліджено особливості та ознаки притаманні сучасній системі джерел адміністративного процесуального права, внаслідок чого запропоновано авторське визначення категорії «система джерел адміністративного процесуального права».

На основі аналізу існуючих наукових підходів, а також чинного законодавства України і практики його реалізації визначено сутність та особливості судових актів Верховного Суду України, Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини як джерел адміністративного процесуального права України, зважаючи на особливе місце відповідних органів судової влади та специфіку наданих їм повноважень.

У підрозділі 1.5 «Система, мета, завдання та функції адміністративного процесуального права України» з'ясування сутності та ключових характеристик системи адміністративного процесуального права відбувалося із врахуванням системного підходу, який передбачає розгляд об'єкта як складного багатогранного

явища, що складається з елементів, зв'язки між якими утворюють його відносно незмінну структуру та забезпечують цілісність. Спираючись на сучасні дослідження теорії систем, для якої є характерним широкий підхід, проаналізовано зміст таких ключових системних явищ, як: елемент, частина, зв'язок, відношення, функціонування системи, структура.

Встановлено, що з точки зору ясності та розбірливості варто було б відступитися від використання поняття «система права», замінивши його на поняття «структура права», яке відображає всі внутрішні якості побудови права та вимоги зв'язків між його елементами. Разом із тим, враховуючи, що словосполучення «система права» є достатньо традиційним та загальновизнаним для вітчизняної юриспруденції, заміна його на логічно більш чітке поняття «структура права» (тобто «структура права як системи») на сьогодні може привести до ще більшої термінологічної плутанини.

Узагальнення основних наукових положень, які розкривають особливості побудови системи права, а також врахування специфіки адміністративного процесуального права, дозволило авторові виокремити основні ознаки, які притаманні сучасній системі адміністративного процесуального права, і уточнити визначення цієї категорії. Дисертантом проаналізовано ключові елементи системи адміністративного процесуального права, визначено та охарактеризовано її складові частини (Загальну та Особливу).

Зроблено висновок про те, що стержневим елементам системи адміністративного процесуального права – процесуальним нормам, не дивлячись на особливості їх змісту, різну ступінь деталізації, притаманні такі схожі інтегративні системні риси, як: мета, завдання та функції, за допомогою яких можливо визначити сутність такого феномену як адміністративне процесуальне право, окреслити ту роль, яку виконує ця галузь права.

Детальному аналізу у підрозділі приділено двом самостійним групам функцій адміністративного процесуального права: спеціально-юридичним і загальносоціальним. Надано загальну характеристику окремим підфункціям, які входять до кожної із наведених груп.

Обґрунтовано положення про те, що завдання і мета адміністративного процесуального права виступають в якості цілеспрямованих настанов, що закріплені в нормах адміністративного процесуального права, які відображають суспільно необхідні і бажані наслідки процесуальної діяльності суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин у межах наданих їм повноважень як у цілому, так і на окремих її етапах.

Розділ 2 «Теоретико-правова модель механізму адміністративного процесуального регулювання» складається з чотирьох підрозділів, які присвячено дослідженню та характеристиці механізму адміністративного процесуального регулювання та його складовим елементам.

У підрозділі 2.1 *«Правова природа механізму адміністративного процесуального регулювання та його складових елементів»* у результаті порівняльної характеристики існуючих наукових праць вчених матеріальних і процесуальних галузей права різних історичних періодів проаналізовано еволюцію розвитку основних методологічних підходів (суто інструментального (спеціально-юридичного), системно-функціонального (діяльнісного) та комплексного

(інтегративного)) щодо визначення змісту та сутності поняття «механізм правового регулювання», їх вплив на формування категорії «механізм адміністративного процесуального регулювання».

Підкреслено, що механізм адміністративного процесуального регулювання, будучи властивістю адміністративного процесуального права визначає якісно специфічну сферу суспільних відносин, на яку здійснює впорядковувачий вплив адміністративно-процесуальне законодавство. Функціонування механізму адміністративного процесуального регулювання відбувається в межах чітко передбачених адміністративно-процесуальним законодавством процесуальних процедур, процесуальних строків і стадій адміністративного процесу. Як наслідок, зроблено висновок, що об'єктом механізму адміністративного процесуального регулювання виступає організовано упорядкована нормами адміністративного процесуального законодавства сукупність адміністративно-процесуальних відносин, регулюючий вплив на які здійснюють процесуально-правові засоби, визначені законодавцем.

Окрему увагу у підрозділі приділено вивченню та аналізу загальних ознак процесуально-правових засобів механізму адміністративного процесуального регулювання, які притаманні йому в силу того, що він є підвидом загального механізму правового регулювання, а саме: законності, системності, релятивності (взаємопроникливості), динамізму, прозорості (відкритості), послідовності (стадійності), цілеспрямованості.

Сформульовано авторське поняття категорії «механізм адміністративного процесуального регулювання» і наведено її характерні властивості, які дозволяють відмежувати від схожих юридичних конструкцій в інших процесуальних галузях права.

У підрозділі 2.2 «Поняття, ознаки та структура адміністративної процесуальної норми як первинного елементу механізму адміністративного процесуального регулювання» встановлено, що норма адміністративного процесуального права виступає первинним внутрішнім структурним елементом будови механізму адміністративного процесуального регулювання, його «серцевиною», від логічності, чіткості викладення та однозначності змісту якого залежить результативність впорядкування адміністративно-процесуальних правовідносин.

Застосування системно-функціонального, термінологічного, структурного та видового аналізу норм адміністративного процесуального права, дозволило дисертанту сформулювати уточнюючу дефініцію «норма адміністративного процесуального права» і визначити певні особливості, якими характеризуються адміністративно-процесуальні норми.

Узагальнення наукових підходів щодо розуміння структурної будови норми адміністративного процесуального права, яка обумовлена предметом і методом процесуально-правового регулювання, дозволило встановити, що норма адміністративного процесуального права складається з трьох невід'ємних елементів: гіпотези, диспозиції та санкції. Доведено, що не кожна норма може бути об'єктивно представлена структурно трьохелементною (гіпотезою, диспозицією, санкцією одночасно) – через відсутність у текстуальному вигляді санкцій. У переважній більшості випадків санкція чітко прописана законотворцем

в окремій статті і відмежована від гіпотези та диспозиції з метою акцентування уваги на важливості дотримання певного правила поведінки, визначеного в адміністративно-процесуальній нормі.

Аналіз структурної будови адміністративно-процесуальних норм засвідчив складність виділення в них гіпотез та диспозицій, що обумовлено: а) сервісно-полігалузевою роллю цих норм по відношенню до норм матеріального права; б) роллю та значенням адміністративно-процесуальних норм при впорядкуванні адміністративно-процесуальних правовідносин у процесі розгляду адміністративної справи, складністю останніх. Як правило, у конкретно об'єктивізованій адміністративно-процесуальній нормі гіпотеза та диспозиція «перетікають» одна в одну, міняються місцями або навіть «зливаються» в одне ціле.

Зроблено висновок, що гіпотези адміністративно-процесуальних норм залежно від рівня загальності (абстрактності) можуть розповсюджуватися: 1) на одну конкретну норму; 2) одразу на декілька норм; 3) на окремі правові інститути цієї галузі права; 4) на диспозиції всіх норм, що містяться поза Главою 1 КАС України «Основні положення» (ст.ст. 1-18), гіпотези яких містяться в цій главі.

Автором детально розглянуто та охарактеризовано окремі види спеціалізованих (нетипових) норм адміністративно-процесуального права: 1) норми-завдання (визначально-установчі норми); 2) норми-принципи; 3) норми-дефініції, як такі, що мають важливе значення для ефективного функціонування механізму адміністративного процесуального регулювання.

У підрозділі 2.3 *«Місце та функції адміністративно-процесуальних правовідносин у механізмі адміністративного процесуального регулювання»* окрему увагу присвячено дослідженню процесуальних юридичних фактів, які опосередковують адміністративно-процесуальні правовідносини, що пояснюється їх недостатнім вивченням у загальній теорії процесуального права як самостійного елементу науки процесуального права.

Встановлено, що в межах функціонування механізму адміністративного процесуального регулювання значна частина юридичних фактів представлена системою узгоджених між собою та взаємопов'язаних процесуальних юридичних фактів (юридичних подій, юридичних станів, процесуальних строків, активних адміністративно-процесуальних дій їх суб'єктів), які є підставою виникнення, зміни чи припинення адміністративних процесуальних правовідносин. Піддано детальному аналізу елементний склад адміністративно-процесуальних правовідносин, а саме – об'єкт, суб'єкт та зміст.

Виокремлено низку ключових ознак, якими характеризуються адміністративно-процесуальні правовідносини. Як наслідок, аргументовано, що організаційно сформований нормами адміністративно-процесуального законодавства і забезпечений сукупністю гарантій та заходів процесуального примусу комплекс адміністративно-процесуальних правовідносин, функціонування яких спричиняє послідовний розвиток судового процесу заради досягнення завдань адміністративного судочинства через адміністративно-процесуальну діяльність їх суб'єктів утворює систему адміністративно-процесуальних правовідносин.

Наприкінці підрозділу окреслено роль та місце адміністративно-

процесуальних правовідносин у механізмі адміністративного процесуального регулювання шляхом визначення їх функцій.

У підрозділі 2.4 «Особливості акта застосування норм адміністративного процесуального права як заключного елементу механізму адміністративного процесуального регулювання» відмічено, що заключним елементом механізму адміністративного процесуального регулювання виступає акт застосування норм адміністративно-процесуального права як прийнятий спеціально уповноваженим державним органом у процесі здійснення правозастосовчої діяльності процесуальний акт-документ персоніфіковано визначеного характеру, наділений силою закону щодо встановлення, зміни або скасування суб'єктивних прав і обов'язків суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин.

Аналіз сучасних наукових поглядів щодо визначення особливостей судового правозастосування, дозволив розглядати судові рішення в адміністративному судочинстві, як: а) акт державного органу – органу судової влади, яким є адміністративний суд; б) акт захисту порушених прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень – судовий акт правозастосування; в) процесуальний акт-документ, що має визначені законодавством взаємопов'язані та взаємообумовлені форму та зміст.

Доведено, що оновлене адміністративно-процесуальне законодавство тлумачить правову категорію «судове рішення» як загальне, збірне поняття, яким охоплюються і позначаються всі процесуальні акти-документи (ухвали, рішення і постанови), прийняті адміністративним судом (суддею одноособово або колегією суддів) у результаті процесуальної діяльності, і є обов'язковими для виконання, у разі набрання ними законної сили, всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України.

Значну увагу у підрозділі приділено визначенню особливостей окремих видів судового рішення (ухвалі, рішенню суду, постанові), кожен із яких має своє завдання, зміст, порядок винесення і проголошення, власне функціональне призначення в адміністративному судочинстві. Класифіковано ухвали адміністративного суду як акти правозастосування за такими критеріями, як: 1) за змістом; 2) за порядком постановлення; 3) за правовими наслідками.

Розділ 3 «Суб'єкти адміністративного процесуального права України» складається з чотирьох підрозділів, які присвячено дослідженню суб'єктного складу адміністративно-процесуальних правовідносин і визначенню обсягу та змісту їх адміністративної процесуальної правосуб'єктності.

У підрозділі 3.1 «Загальна характеристика суб'єктів адміністративного процесуального права» встановлено, що поняття «суб'єкти адміністративного процесуального права» є багатоаспектною, комплексною категорією, яка зараховує до себе всіх потенційних учасників адміністративно-процесуальних правовідносин, які в силу норм адміністративно-процесуального законодавства можуть наділятися й реалізовувати процесуальні права та обов'язки, вступати у судовий процес з метою захисту власних прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин або сприяти в реалізації таких прав та інтересів іншим особам.

Спираючись на специфіку адміністративного судочинства щодо вирішення публічно-правових спорів, які виникають обов'язково за участю суб'єкта владних повноважень, дисертантом охарактеризовано ознаки й види суб'єктів владних повноважень, розкрито їх форми участі у судовому процесі шляхом комплексного аналізу адміністративного законодавства, яке визначає сучасну систему органів державної влади в Україні, а також на основі вивчення змісту норми-дефініції, що закріплена у п. 7 ч. 1 ст. 4 КАС України стосовно роз'яснення терміну «суб'єкт владних повноважень».

Дістало подальшого розвитку положення про класифікаційний розподіл суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин: 1) суб'єкти, які здійснюють правосуддя в адміністративних справах; 2) суб'єкти, які беруть участь у справі: а) суб'єкти, які мають особистий інтерес у справі; б) суб'єкти, які представляють інших осіб і захищають їх права та інтереси; в) суб'єкти, уповноважені законом захищати права та інтереси інших осіб; 3) суб'єкти, які сприяють здійсненню адміністративного судочинства: а) суб'єкти, які сприяють розгляду і вирішенню справи; б) суб'єкти, які здійснюють організаційно-технічне забезпечення процесу; 4) суб'єкти, які не брали участь у справі, але суд вирішив питання про їх права, свободи та (або) обов'язки; 5) суб'єкти, які беруть участь у забезпеченні доказів до відкриття провадження в адміністративній справі; 6) особи, присутні в залі судового засідання, до яких у визначених законодавством випадках, можуть бути застосовані заходи процесуального примусу.

У підрозділі 3.2 *«Особливості правосуб'єктності адміністративних судів України як провідного суб'єкта адміністративного процесуального права»* охарактеризовано правосуб'єктність адміністративного суду крізь призму його здатності бути лідируючим суб'єктом адміністративно-процесуальних правовідносин, що знаходить свій прояв у відповідності даного судового органу вимогам предметної, інстанційної та територіальної юрисдикції і повноважності складу суду та окремих його суддів здійснювати правосуддя в адміністративних справах.

Обґрунтовано, що структурними складовими правосуб'єктності адміністративного суду є предметні повноваження (предметна, інстанційна та територіальна юрисдикція), що визначають його сферу впливу як органу судової влади на певні суспільні відносини, а також комплекс функціональних повноважень – процесуальних прав та обов'язків, як складових елементів його компетенції, визначених адміністративно-процесуальним законодавством.

З'ясовано, що залежно від ступеню узагальненості завдань та цілей на кожній із стадій судового процесу функціональні повноваження адміністративного суду варто поділяти на: а) інформаційно-інструктивні; б) допоміжні; в) компенсаторні; г) наглядові. Залежно від обов'язковості нормативних положень та ступеню активності суду на: а) обов'язкові; б) ініціативні.

Комплексний аналіз оновленого адміністративно-процесуального законодавства дозволив констатувати факт того, що обсяг та межі правосуб'єктності адміністративного суду зазнали суттєвих видозмін за рахунок розширення переліку його функціональних повноважень у частині реалізації контрольної, превентивної, правозахисної та компенсаторної функцій, з якими норми чинного законодавства пов'язують якісно новий рівень процесуальних

повноважень усіх учасників судового процесу.

Доведено, що адміністративну процесуальну правосуб'єктність суду першої інстанції утворюють предметні та функціональні повноваження. Якщо предметні повноваження окреслюють підвідомчість та підсудність адміністративних справ, то функціональні – пов'язані із різного роду процесуально-розпорядчими діями названого судового органу стосовно керування судовим процесом, і втілюються у судових рішеннях, ухвалених на підставі з'ясування всіх обставин справи із застосуванням норм матеріального і процесуального права.

Визначено, що правосуб'єктність адміністративного суду апеляційної та касаційної інстанцій окреслюються їх компетенцією та об'єктами апеляційного оскарження і, відповідно, – касаційного оскарження. Функціональні повноваження названих інстанцій значно відрізняються за обсягом та змістом від функціональних повноважень адміністративного суду першої інстанції, оскільки обумовлюються власною метою та завданнями, предметом судового розгляду, змістом та процесуальними формами.

Підрозділ 3.3 «Адміністративна процесуальна правосуб'єктність сторін, третіх осіб та їх представників» присвячено висвітленню змісту, обсягу та особливостям реалізації адміністративної процесуальної правосуб'єктності основними учасниками адміністративної справи.

З'ясовано, що сторони – позивач і відповідач, як основні учасники судового процесу, безпосередньо заінтересовані в результатах вирішення адміністративної справи і наділені законотворцем найширшим колом процесуальних прав та обов'язків порівняно з усіма іншими учасниками судового процесу.

Встановлено, що на відміну від інших суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин, процесуальний правонаступник не наділяється окремим змістом адміністративно-процесуальної правосуб'єктності, оскільки він набуває адміністративно-процесуального статусу свого правопопередника.

Наголошено, що модель адміністративної процесуальної правосуб'єктності, яка складається з адміністративної процесуальної правоздатності, дієздатності та процесуальних прав та обов'язків, притаманна і третім особам, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. За своїм процесуальним статусом вони мають багато спільного з процесуальним статусом позивача, хоча і характеризуються відмінними ознаками: 1) завжди вступають в уже розпочатий судовий процес; 2) «відповідачами» за вимогами третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, може бути як первісний позивач або первісний відповідач, так і обидві сторони; 3) третя особа заінтересована у такому вирішенні спору, що виключає можливість повного задоволення вимог як позивача, так і відповідача.

Обґрунтовано положення про те, що структурна конструкція адміністративної процесуальної правосуб'єктності третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, є наближеною за своїм змістом до правосуб'єктності третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмету спору. Лише відсутність спеціальних процесуальних прав та обов'язків, закріплених у ст. 47 КАС України у третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, вказує на різницю в обсязі процесуальних прав та обов'язків, як одного з елементів адміністративної процесуальної

правосуб'єктності.

Зроблено висновок про те, що адміністративна процесуальна правосуб'єктність органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, складається з процесуальних прав та обов'язків, визначених у КАС України, а також компетенції, як сукупності завдань, повноважень, прав і обов'язків, що визначені законодавчими та нормативно-правовими актами. Звернуто увагу на тому, що вказані особи виконують у суді правозаступницькі функції, які варто відмежовувати від представницьких, здійснюваних процесуальними представниками за законом або договором (довіреністю).

У підрозділі 3.4 «Адміністративно-процесуальні повноваження осіб, які є іншими учасниками судового процесу» відмічено, що інші учасники судового процесу, визначені законодавцем у параграфі 3 Глави 4 Розділу 1 КАС України, є суб'єктами адміністративно-процесуальних правовідносин, які сприяють справедливому, неупередженому і своєчасному розгляду і вирішенню публічно-правових спорів, забезпечуючи технічну, організаційну, консультативну, інформаційну та іншу допомогу суду та особам, що беруть участь у справі.

Виділено та охарактеризовано адміністративно-процесуальні повноваження двох основних категорій осіб, які є іншими учасниками адміністративної справи: 1) осіб, які входять до складу апарату суду, і обслуговують судовий процес у силу наданих законом повноважень (помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник); 2) осіб, які не належать до апарату суду, і які сприяють своїми процесуальними діями розгляду і вирішенню адміністративної справи по суті (перекладач, експерт, експерт з питань права, спеціаліст, свідок).

Зроблено висновок, що законодавець у новій редакції КАС України значно розширив перелік інших учасників судового процесу, за рахунок доповнення їх суб'єктного складу такими новими процесуальними фігурами, як: експерт з питань права (ст. 69 КАС України) та помічник судді (ст. 62 КАС України). Адже у попередній редакції КАС України (2005 р.) таких суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин взагалі не було передбачено.

Особливу увагу приділено адміністративно-процесуальним повноваженням помічника судді, як службовцю патронатної служби, метою участі якого у процесі є надання інформаційної та організаційної допомоги підзвітному судді адміністративного суду, здійснення юридично-технічних операцій, а також створення необхідних умов для своєчасного розгляду і вирішення адміністративної справи із вживанням всіх передбачених адміністративно-процесуальним законодавством засобів.

Встановлено, що функціональне призначення експерта з питань права в адміністративному судочинстві – це надання правової допомоги в межах і в спосіб, які визначені у КАС України, у питаннях, вирішення яких потребує спеціальних знань у сфері права. Підкреслюється, що введення в адміністративно-процесуальне законодавство нової процесуальної фігури – експерта з питань права, варто визнати позитивним моментом, оскільки його участь сприяє отриманню правової експертизи окремих положень іноземного законодавства і міжнародної судової практики. Водночас, вказано і на законодавчі прогалини щодо: а) процедури залучення експерта з питань права у судовий процес; б) встановлення вимог до особи, яка може залучатися у справу в якості експерта з

питань права; в) визначення повного обсягу його процесуальних повноважень та основних вимог щодо їх реалізації та відповідальності за неналежне виконання процесуальних обов'язків. Наприкінці підрозділу висловлено пропозиції, спрямовані на вирішення зазначених питань.

Розділ 4 «Окремі інститути адміністративного процесуального права України» складається з чотирьох підрозділів і присвячено дослідженню окремих правових інститутів Загальної частини системи адміністративного процесуального права.

У підрозділі 4.1 *«Зміст та межі інституту адміністративного процесуального представництва, його нормативно-правове регулювання»* проведений аналіз нормативних положень нової редакції КАС України надав можливість виокремити комплекс характерних рис, які вказують на існування автономного комплексного правового інституту адміністративного процесуального представництва: 1) наявність відокремлених якісно однорідних та взаємопов'язаних процесуально-представницьких правовідносин як конкретного виду суспільних відносин, що вимагають відповідного механізму для їх нормативного врегулювання; 2) змістовна єдність адміністративно-процесуальних норм (загальні принципи, терміни та категорії), регулятивний вплив яких характеризується спільним цільовим та функціональним призначенням; 3) зовнішнє відображення у структурі кодифікованого акту КАС України у вигляді окремого параграфу системи адміністративно-процесуальних норм, спрямованих на врегулювання процесуально-представницьких правовідносин, які містять своєрідні юридичні конструкції (види правовідносин, їх суб'єктний склад, об'єкт та зміст, а також процедури реалізації процесуальних дій).

Встановлено, що нормативно-правове підґрунтя для монолітного функціонування інституту процесуального представництва в межах адміністративного судочинства складає система наступних джерел: 1) Конституція України, норми якої закладають правовий фундамент для забезпечення захисту прав, свобод та інтересів людини, окреслюють гарантії їх здійснення; 2) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, система світових правил та норм яких містить одну з найбільш ефективних моделей реалізації особою права на правову допомогу та судовий захист; 3) кодифікований нормативно-правовий акт – КАС України, правовими положеннями якого визначено підстави, умови, і правовий режим інституту адміністративного процесуального представництва, вичерпний перелік процесуальних повноважень представника, його місце та функції в системі суб'єктів судового процесу; 5) інші кодифіковані законодавчі акти, що містять норми, що регулюють матеріально-правові відносини, які складаються між представником і особою, яку представляють; 6) Закони України та підзаконні нормативно-правові акти, норми яких детально регламентують правовий статус осіб, які можуть бути представниками в адміністративному судочинстві.

В умовах реформування адміністративно-процесуального законодавства автором уперше проведений комплексний порівняльно-правовий аналіз законодавчого регулювання адміністративного процесуального представництва КАС України (ред. 2005 р.) з положеннями нового КАС України (ред. 2017 р.). Як наслідок, обґрунтовано доцільність внесення окремих змін до норм діючого

кодифікованого акта, які регламентують процесуально-представницькі правовідносини.

У підрозділі 4.2 «Особливості інституту доказів та доказування в адміністративному процесуальному праві» доведено, що правовий інститут доказів та доказування як невід’ємна складова внутрішньої системи адміністративного процесуального права являє собою сукупність норм даної галузі права, які регулюють предмет і межі доказування, обсяг процесуальних повноважень суб’єктів доказування, умов належності, допустимості, достовірності та достатності доказів, їх види та джерела походження, особливості процесуального порядку отримання, дослідження й оцінки змісту і процесуальної форми доказів.

В умовах новації адміністративно-процесуального законодавства України дисертантом проведено комплексний порівняльно-правовий та науково-теоретичний аналіз правового регулювання інституту доказів та доказування в КАС України (ред. 2005 р.) з положеннями нового КАС України (ред. 2017 р.), зокрема встановлено: 1) левова частка адміністративно-процесуальних норм, які регламентують питання доказів та доказування систематизовано в межах Загальної частини кодифікованого акту і представлено 46 статтями і лише деякі з них закріплено в окремих параграфах його Особливої частини; 2) доповнено перелік вимог, яким повинні відповідати докази в адміністративному судочинстві – достовірності та достатності, визначено їх зміст; 3) суттєво деталізовано механізм подання доказів учасниками справи та їх витребування за власною ініціативою суду; 4) запроваджено механізм обов’язкового надання основними учасниками адміністративної справи доказів до початку її судового розгляду шляхом приєднання фактичних даних, що мають доказове значення до заяв по суті справи (відзиву на позовну заяву, відповіді на відзив, заперечення). Реалізація названого механізму перешкоджає спонтанній появі нових доказів під час розгляду і вирішення справи, сприяє остаточному визначенню предмета доказування, спонукає сторін до мирного врегулювання спору; 5) значно змінено законодавчий перелік засобів доказування. З одного боку, запроваджено нове специфічне джерело доказової інформації у системі засобів доказування – електронний доказ, врегульовано порядок його дослідження та умов допустимості; з іншого – пояснення сторін, третіх осіб та їх представників із системи засобів доказування законотворцем виключено; 6) розширено перелік підстав звільнення від доказування обставинами, які презюмуються законом як достовірні, а отже, не підлягають доказуванню у судовому процесі; 7) окремим правовим підінститутом викладено адміністративно-процесуальні норми, які визначають особливості функціонування додаткового механізму отримання та зберігання фактичних даних, які у подальшому можуть бути використані як докази реальними або потенційними учасниками адміністративної справи, зацікавленими у результатах її розгляду – підінститут забезпечення доказів; 8) для повної реалізації принципів змагальності, офіційного з’ясування всіх обставини справи, процесуальної рівності сторін і неприпустимості зловживання процесуальними правами законодавець передбачив обов’язок відповідача подавати відзив на позовну заяву з метою забезпечення своєчасного вирішення справи, попередженню притримуванню доказів і спрощення визначення предмету доказування. У разі

неподання відповідачем відзиву на позовну заяву у встановлений судом строк без поважних причин спір вирішується за наявними матеріалами справи, що свідчить про визнання та не оспорування позовних вимог відповідачем; 9) конкретизовано особливості здійснення процесуальних дій щодо: а) призначення експертизи судом; б) проведення експертизи на замовлення учасників справи; в) збирання матеріалів для експертного дослідження; г) дослідження та оцінки висновку експерта (ст. ст. 101-111, 221 КАС України); 10) законом змістовно змінено існуючі норми-дефініції, а також додатково закріплено нові, які розтлумачують зміст таких правових категорій, як: «предмет доказування», «достовірність доказів», «достатність доказів», «письмові докази», «речові докази», «електронні докази», «висновок експерта», «предмет висновку експерта».

У підрозділі 4.3 «Загальна характеристика процесуальних строків як окремого інституту адміністративного процесуального права» встановлено, що адміністративно-процесуальні норми, які регламентують порядок обчислення, поновлення та продовження строків розгляду та вирішення адміністративних справ, вчинення окремих процесуальних дій і виконання судових рішень, характеризується багатофункціональністю. Названі норми спрямовані на впорядкування процесуальних правил звернення до адміністративного суду і реалізацію права на судовий захист, здійснюють попереджувальний та виховний вплив на всіх суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин із метою неприпустимості зловживання процесуальними правами під час судового розгляду справи.

На підставі системного аналізу адміністративно-процесуального законодавства зроблено висновок про те, що інститут процесуальних строків має конститутивне призначення, яке відображається у матеріально-правовому та процесуально-правовому аспектах. У процесуально-правовому значенні інститут процесуальних строків, виконуючи регулятивну, охоронну, захисну, стимулюючу, стабілізуючу і превентивну функції, сприяє забезпеченню своєчасності здійснення судового процесу, впливає на досягнення його завдань та цілей, оптимально визначає тривалість його форм, стадій, окремих процесуальних дій, що надає можливість у перспективі визначати пріоритети у напрямках удосконалення темпоральних характеристик даного виду судочинства.

Матеріально-правове значення інституту процесуальних строків полягає у забезпеченні впорядкування і стабілізації матеріально-правових відносин завдяки встановленому законодавцем певного процесуального строку, що обмежує у часі можливість перегляду судового рішення, яке набуло законної сили.

Уточнено теоретичне визначення дефініції «процесуальний строк», а також запропоновано підходи до розуміння критеріїв (меж) забезпечення розумності процесуальних строків, а саме: а) період часу з моменту відкриття провадження у справі до моменту набрання законної сили остаточним рішенням суду; б) правову і фактичну складність конкретної адміністративної справи; в) поведінку учасників судового процесу; г) оптимальність, достатність та необхідність здійснення предметних та функціональних повноважень адміністративним судом під час прийняття процесуальних рішень, виконання певних процесуальних дій або завершення окремої стадії судового процесу або провадження в адміністративній справі з належною повнотою і об'єктивністю; д) загальну тривалість

адміністративного судочинства.

У підрозділі 4.4 «Сутність і значення інституту заходів процесуального примусу в системі адміністративного процесуального права» з'ясовано, що функціональне призначення інституту заходів процесуального примусу полягає у: 1) перешкодженні здійсненню неправомірних діянь (дій чи бездіяльності) учасниками судового процесу та особами, що присутні у залі судового засідання; 2) забезпеченні дотримання встановленого законом порядку та правил ведення судового процесу; 3) реалізації принципів адміністративного судочинства; 4) захисті та відновленні порушених прав та інтересів учасників судового процесу. Уточнено основні ознаки, що притаманні заходам процесуального примусу і запропоновано їх визначення.

Встановлено, що змістом попередження є усне застереження (інформування) суду (головуючого судді), яким попереджається особа-порушник про недопустимість здійснення протиправних дій або утримання від них або невиконання його розпоряджень під час судового засідання з одночасним повідомленням про застосування більш суворого заходу у разі повторного вчинення ним порушень.

Цільове призначення такого заходу процесуального примусу як видалення із залу судового засідання полягає у позбавленні особи-порушника можливості порушувати встановлений порядок і вчиняти протиправні діяння повторно, тим самим сприяє забезпеченню оптимальних умов для продовження судового розгляду справи. Аргументовано, що якщо цей захід застосовується до осіб, які перебували у судовому засіданні, і не є учасниками справи, то строк їх видалення повинен обмежуватися лише терміном закінчення конкретного судового засідання. Якщо ж цей захід застосовується до учасника справи, то суд має право видалити його із залу судового засідання на весь час судового засідання або на його частину.

Доведено, що тимчасове вилучення доказів для дослідження судом спрямовано на усунення перешкод у здійсненні судочинства шляхом створення умов для з'ясування всіх обставин справи, і застосовується за наявності спеціальних підстав: а) неподання доказів, що були витребувані судом; б) неповідомлення суду причин про неподання доказів (процесуальною формою неподаних доказів є письмові, речові та електронні засоби доказування).

Обґрунтовано, що привід полягає у примусовому доставленні особи, яка була належним чином повідомленою про необхідність прибуття на судові засідання для проведення певної процесуальної дії, проте, за викликом суду так і не з'явилася і не повідомила причини свого неприбуття. Такому заходу можуть бути піддані особи при умовах, якщо: 1) їх належним чином викликали до суду – повідомили про час, дату та місце проведення судового засідання; 2) вони без поважних причин не прибули у судові засідання або не повідомили причини свого неприбуття; 3) вони не підпадають під категорію осіб, до яких забороняється застосовувати цей захід відповідно до ч. 2 ст. 148, ст. 66 КАС України.

Встановлено, що законотворцем вперше закріплено штраф як захід процесуального примусу, який застосовується за недобросовісну реалізацію процесуальних прав учасниками справи, зловживання ними і використання невідповідно до цільових настанов адміністративного судочинства, а також

ухилення і невиконання процесуальних обов'язків, спрямоване на порушення законних прав та інтересів інших осіб, що беруть участь у справі, і перешкоджання діяльності суду у своєчасному розгляді та вирішенні справи.

Розділ 5 «Перспективи розвитку адміністративного процесуального права України» складається з двох підрозділів, в яких висвітлено зарубіжний досвід функціонування адміністративного процесуального права та можливості його адаптації до вітчизняної правової системи України, а також основні тенденції розвитку вітчизняного адміністративно-процесуального права в умовах європейської інтеграції України.

У підрозділі 5.1 *«Зарубіжний досвід функціонування адміністративного процесуального права та можливості його адаптації до вітчизняної правової системи України»* обґрунтовується важливість вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду реалізації адміністративно-процесуального законодавства з метою: а) врахування його позитивної практики при розробці та впровадженні змін та доповнень до вітчизняного адміністративно-процесуального законодавства і тлумаченні чинних норм; б) вдосконалення процедур та стадій судового розгляду та вирішення адміністративних справ; в) пошуку найбільш дієвих та оптимальних шляхів удосконалення організаційної побудови вітчизняної системи адміністративних судів; г) запозичення позитивних європейських напрямків у частині формування висококваліфікованого суддівського корпусу в умовах проведення судово-правової реформи в Україні.

Аналіз наукової фахової літератури та адміністративно-процесуального законодавства окремих європейських країн дозволив визначитись з існуючими моделями та системами адміністративної юстиції, а також оптимальними засобами та механізмами, спроможними задовольнити вимоги якісного, швидкого і фінансово не затратного адміністративного судочинства із доступними та нескладними процедурами розгляду спорів у сфері публічно-правових відносин.

Особливу увагу автором було приділено аналізу закордонного досвіду окремих держав європейського простору – Франції та Польщі, оскільки прагнення України стати повноправним членом Європейського Союзу покладає на неї загальне зобов'язання привести своє чинне та майбутнє законодавство у відповідність до міжнародних стандартів та принципів у сфері організації судоустрою та здійснення судочинства. Вивчення та узагальнення позитивного європейського досвіду функціонування адміністративного процесуального законодавства країн-членів Європейського Союзу дозволило сформулювати рекомендації щодо його використання в Україні.

У підрозділі 5.2 *«Основні тенденції розвитку вітчизняного адміністративного процесуального права в умовах європейської інтеграції України»* доведено, що нинішній стан відповідності норм адміністративного процесуального права існуючим міжнародним стандартам засвідчує всю глибину гармонізації вітчизняного законодавства із європейським, а обрані законотворцем сучасні способи судового захисту повинні сприяти покращенню процедури розгляду та вирішення публічно-правових спорів, підкреслюючи, тим самим, реалізацію вимог пропорційності з максимальною змагальністю адміністративного судочинства та загальної ідеї ефективного захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин, яка закладена у нормах адміністративного

процесуального законодавства.

Встановлено, що деякі процесуальні нововведення у КАС України вже зараз не лише викликають певні дискусії серед науковців, а також можуть створити труднощі у судовій практиці, зокрема: 1) питання застосування поняттєво-категоріального апарату науки адміністративного процесуального права, що можуть призвести до непорозумінь і різночитання під час застосування норм КАС України; 2) проблеми правильного визначення критеріїв диференціації окремих видів адміністративних справ, передбачених нормами адміністративного процесуального права; 3) проблеми, пов'язані з остаточним переходом на електронне правосуддя в адміністративних судах у зв'язку із застосування найсучасніших комунікаційних технологій і відповідного інформаційного програмного забезпечення.

Висловлено та обґрунтовано авторську позицію щодо виокремлення можливих напрямків вирішення зазначених питань, сформульовано конкретні пропозиції щодо внесення змін до чинного адміністративно-процесуального законодавства, а також запропоновано окремі рекомендації, спрямовані на покращення процедур розгляду та вирішення адміністративних справ в умовах європейської інтеграції України.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукової проблеми – визначення сутності та особливостей адміністративного процесуального права як самостійної галузі права у національній правовій системі. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Аргументовано, що адміністративне процесуальне право являє собою одну із самостійних процесуальних галузей права, що становить собою впорядковану належним чином сукупність адміністративно-процесуальних норм (правил), закріплених адміністративно-процесуальним законодавством, які регулюють суспільні відносини між судом та учасниками судового процесу у сфері здійснення адміністративного судочинства з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

2. Доведено, що фактичне існування адміністративного процесуального права суто як «судочинської» концепції підтверджується об'єктивно обумовленими факторами: 1) чітко визначена законом структурно, функціонально та організаційно складова судової гілки влади – адміністративних судів, що здійснюють правосуддя у справах, пов'язаних із вирішенням публічно-правових спорів; 2) наявність відповідних правових норм, які регулюють: а) діяльність адміністративних судів, що мають власний суб'єкт, об'єкт регулювання та зміст; б) межі судового захисту, а також виникнення, розвиток і закінчення судового процесу; 3) наявність специфічного кола джерел регулювання діяльності адміністративних судів (організаційно-правових норм, що містяться у Законі України «Про судоустрій і статус судів» і процесуально-правових норм, закріплених у КАС України, які об'єднані в окремі правові інститути і складають

взаємоузгоджену систему.

3. Під предметом адміністративного процесуального права запропоновано розуміти систему правових (фактичних) відносин, які не підлягають регулюванню жодною іншою галуззю права, і складаються у сфері адміністративного судочинства з приводу розгляду та вирішення публічно-правових спорів по суті у законодавчо визначеному порядку в адміністративному суді першої інстанції, їх перегляду в апеляційній та касаційній інстанціях, провадженню за нововиявленими або виключними обставинами та виконанню судових рішень в адміністративних справах. Відповідно метод адміністративного процесуального права, як структурно складне явище, являє собою органічно поєднаний комплекс закріплених адміністративно-процесуальних законодавством юридичних засобів та прийомів, за допомогою яких у процесуальній формі здійснюється упорядковувачий вплив на суспільні відносини, що складають предмет адміністративного процесуального права, поведінку їх суб'єктів.

4. Визначено, що принципами адміністративного процесуального права та адміністративного процесу виступають законодавчо зафіксовані нормами діючого законодавства об'єктивно обумовлені, стержневі, відносно стабільні, науково обґрунтовані засади, які, – з одного боку – визначають характер, побудову, зміст, соціальну спрямованість і основні властивості правового регулювання цієї галузі права, а з іншого, – відповідно до яких відбувається виникнення, зміна, розвиток і припинення адміністративно-процесуальних правовідносин, що виникають у сфері адміністративного судочинства.

До принципів адміністративного процесуального права як самостійної галузі права зараховано: верховенства права; законності; презумпції виправданості дій і вимог суб'єкта звернення та заінтересованої особи; забезпечення і захист прав, свобод та інтересів особи та інтересів держави; відповідності норм адміністративного процесуального права України правилам міжнародних правових актів.

Констатовано, що адміністративно-процесуальні принципи за об'єктом правового регулювання варто поділяти на організаційні (регулюють відносини щодо організації адміністративного судочинства і визначають процесуальну діяльність адміністративних судів, уповноважених розглядати і вирішувати адміністративні справи) та функціональні (створюють належні організаційні умови для реалізації адміністративно-процесуальної діяльності, а також визначають її способи, зміст та адміністративно-процесуальну форму).

До організаційних адміністративно-процесуальних принципів зараховано такі принципи, як: предметної, інстанційної та територіальної юрисдикції адміністративних справ; рівності учасників адміністративного процесу перед законом і судом; провадження процесу державною мовою; доступності правосуддя; гласності та відкритості судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; офіційного з'ясування всіх обставин справи; забезпечення права на професійну правничу допомогу; поєднання одноособового і колегіального розгляду справи; процесуальної економії.

В якості функціональних адміністративно-процесуальних принципів названо: верховенства права; змагальності сторін, диспозитивності; поєднання співмірності, необхідної достатності та придатності здійснюваних процесуальних

дій адміністративним судом з неприпустимістю зловживання правом і процесуальними правами під час розгляду і вирішення адміністративної справи; правової можливості реального забезпечення права на захист, оскарження та перегляд судового рішення; обов'язковість реалізації прийнятого судового рішення; відповідальність судового органу, уповноваженого розглядати і вирішувати адміністративну справу, за прийняте ним судові рішення; відшкодування судових витрат фізичних і юридичних осіб, на користь яких ухвалене судові рішення.

5. Доведено, що поняття «джерело адміністративного процесуального права» виступає відносною дефініцією, яку варто розглядати у широкому та вузькому розумінні. У першому випадку – це різні форми (способи) зовнішнього вираження нормативної державної волі, правотворчого процесу, судової та адміністративної діяльності уповноважених та компетентних органів держави, а також впливу соціально-економічних, політичних, ідеологічних та культурних умов життя суспільства та держави, що об'єктивно викликають виникнення, існування та подальший розвиток офіційно загальнообов'язкових адміністративно-процесуальних норм.

У вузькому розумінні (в юридичній літературі визнається домінуючим) – це державні або визнані офіційно державою документальні способи виразу та закріплення загальнообов'язкових норм адміністративного процесуального права, що мають визначені межі дії і забезпечується відповідними засобами державного примусу, спрямовані на врегулювання суспільних відносин у сфері державного впливу на вирішення конкретних адміністративних справ з реалізації та захисту прав, свобод, законних інтересів фізичних і юридичних осіб та інтересів держави.

З'ясовано специфічні особливості, якими характеризуються сучасні джерела адміністративного процесуального права, а саме: об'єктивізують норми і принципи адміністративного процесуального права України, які направлені на регламентацію правових відносин, що входять в предмет цієї галузі права (предметна ознака); чіткість та ясність формулювання процесуальних прав та обов'язків суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин (визначають їх процесуальний статус, види, встановлюють алгоритм розгляду й вирішення адміністративних справ); мають загальнообов'язковий характер для всіх учасників адміністративно-процесуальних відносин; є складовою вітчизняної правової системи і нормативним підґрунтям для формування та конкретизації інших джерел галузей права; мають суб'єктивно-об'єктивний характер (суб'єктивний – вони формуються суб'єктами правотворчості, однак є об'єктивна необхідність в їх існуванні та дії); множинність (представлені широким колом традиційних і сучасних юридичних форм існування та дієвості правових норм (нормативно-правові акти, міжнародні договори, судова практика і т. д.); наділені найбільшою динамічністю і змінюваністю, на відміну від джерел інших галузей права, що виявляється у такому: пряма та безпосередня дія; їх оновлення, розширення, диференціація або інтеграція.

6. Обґрунтовано, що системою адміністративного процесуального права виступає об'єктивно обумовлена, внутрішньо узгоджена, цілісна, відносно стала, структурно організована сукупність адміністративно-процесуальних норм, розподілених по правовим інститутам та підінститутам, об'єднаних загальним

предметом і методами правового регулювання цієї галузі права, які регламентують здійснення адміністративного судочинства в адміністративних справах з метою виконання його завдань.

Наведено ознаки, які притаманні системі адміністративного процесуального права: 1) становлення системи обумовлено національними, історичними, культурними або іншими соціальними факторами, що склалися в суспільстві; подальше функціонування і розвиток елементів системи відбувається у взаємодії з навколишнім середовищем; 2) наявність стержневих первинних структурних елементів – процесуальних норм – і системоутворювальних зв'язків між ними, які визначаються виходячи з розподілу функцій та цілей, поставлених перед цією системою; 3) внутрішня узгодженість і згуртованість цих норм в правові інститути та підінститути, що регулюють якісно предметно однорідні суспільні відносини; 4) закономірна послідовність, несуперечливість об'єднання та нерозривність взаємозв'язків між нормами, правовими інститутами та підінститутами; 5) об'єктивно обумовлена предметність та область регулювання суспільних відносин, за якою розкривається галузева здатність права; 6) система, яка утворилася внаслідок об'єднання первинних елементів, отримує нові, інтегративні властивості і риси, не притаманні таким елементам окремо; 7) монолітність, автономність і сталість системи, яка під впливом свого динамічного розвитку зберігає специфічні риси та властивості її елементів; 8) функціональне призначення елементів системи, які виконують певні функції та завдання.

7. Встановлено, що механізм адміністративного процесуального регулювання, за допомогою якого здійснюється впорядкування адміністративно-процесуальних правовідносин, може бути представлений у вигляді динамічної сукупності взаємопов'язаних та взаємодіючих в певній послідовності процесуально-правових засобів, що реалізуються за загальними та особливими правилами відправлення адміністративного судочинства шляхом гармонійного поєднання диспозитивного та імперативного методів правового впливу на поведінку їх суб'єктів у вигляді встановлення дозволів, накладання заборон і зобов'язань заради ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень у сфері публічно-правових відносин.

Аргументовано, що структурна будова механізму адміністративного процесуального регулювання охоплює обов'язкові, нормативно-організовані процесуально-правові засоби, інші різноманітні регулятори правової системи, які наділяються процедурним, регулятивним та охоронним характером і призводять до юридичних наслідків, конкретних результатів, тієї чи іншою мірою ефективності функціонування цього механізму, а саме: 1) відповідні до кожного випадку адміністративно-процесуальні норми; 2) процесуальні юридичні факти як конкретні життєві обставини, що тягнуть за собою виникнення, зміну чи припинення адміністративно-процесуальних правовідносин; 3) адміністративні-процесуальні правовідносини; 4) акти правозастосування.

8. Уточнено дефініцію «норма адміністративного процесуального права» як встановлене або санкціоноване компетентним органом держави або в іншому, передбаченому законом порядку і гарантоване системою заходів державного впливу, загальнообов'язкове, формально-визначене, змодельоване у певній

юридичній конструкції правило поведінки організаційно-процедурного характеру, яке з метою регламентації порядку здійснення адміністративного судочинства, виступає в якості регулятора адміністративно-процесуальних відносин, передумовою їх виникнення, зміни, розвитку та припинення, а також закріплює процесуальні права та обов'язки учасників адміністративно-процесуальних правовідносин та процедуру вчинення ними процесуальних дій, визначає механізм їх реалізації та відповідні процесуальні гарантії.

9. Встановлено, що характерними ознаками адміністративно-процесуальних правовідносин є: а) зв'язок з адміністративно-правовими відносинами; б) багатостадійна та процедурно-правова форма їх виразу (законодавчо визначена регламентація способу і послідовності здійснення адміністративно-процесуальної діяльності, форми та змісту процесуальних актів-документів, які закріплюють їх юридичні наслідки; поступове проходження стадій судового процесу, передбачених КАС України); в) наявність невід'ємного лідируючого суб'єкта – судді адміністративного суду (у визначених КАС України випадках – колегіального складу суду) і обов'язкового учасника в особі суб'єкта владних повноважень; г) диспозитивно-імперативний спосіб їх врегулювання; д) персоніфікований і динамічний характер; е) забезпечення їх належного розвитку і функціонування передбачено сукупністю гарантій і заходів процесуального примусу, визначених КАС України; є) структурно-функціональна взаємозалежність їх складових елементів (об'єкта, змісту, суб'єкта).

Адміністративно-процесуальні правовідносини визначено як врегульовані нормами адміністративно-процесуального законодавства систему процесуальних взаємозв'язків стадійного та динамічного характеру, що виникають між суддею адміністративного суду (у визначених КАС України – колегіального складу суду) та учасниками судового процесу (один з яких завжди є суб'єктом владних повноважень), у процесі розгляду і вирішення адміністративних справ, на основі взаємних процесуальних прав і обов'язків через адміністративно-процесуальну діяльність, що здійснюється в межах передбаченою процесуальним законом процедурою, з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

10. Аргументовано, що функціональне призначення судових актів правозастосування в механізмі адміністративного процесуального регулювання вбачається в тому, що: 1) рішеннями адміністративного суду першої інстанції або постановами адміністративного суду апеляційної та касаційної інстанцій як підсумковим елементом механізму адміністративно-процесуального регулювання закінчується провадження в адміністративній справі і усувається публічно-правовий спір між сторонами, відновлюється законність, яка була порушена однією із сторін публічно-правового спору, вирішується питання про захист прав, свобод та інтересів фізичної особи/осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, на користь якої/яких було прийняте рішення; 2) виступають необхідною умовою виникнення, зміни та припинення адміністративно-процесуальних правовідносин; 3) відображають фактичну сутність та зміст адміністративно-процесуальної діяльності, її якісний та кількісний постадійний розвиток; 4) є конкретними правилами правозастосування

норм матеріального права, їх засобом реалізації у формі процесуального акта-документа.

11. Встановлено, що всі суб'єкти адміністративно-процесуальних правовідносин характеризуються правосуб'єктністю, завдяки якій вони здатні здійснювати надані їм процесуальні права та обов'язки, тим самим, реалізовувати, у першу чергу, надане державою конституційне право на судовий захист.

Адміністративну процесуальну правосуб'єктність визначено як специфічну передумову, передбачену нормами адміністративно-процесуального права, яка відображає невід'ємний зв'язок з її носієм – майбутнім суб'єктом адміністративно-процесуальних правовідносин, завдяки якій за останнім закріплюється відповідне процесуальне становище у судовому процесі, надається комплекс процесуальних прав та обов'язків, із законодавчим визначенням способів, форм, послідовності їх реалізації під час розгляду та вирішення адміністративної справи. Часові межі дії адміністративної процесуальної правосуб'єктності визначаються моментом виникнення адміністративно-процесуальних правовідносин до моменту їх припинення.

12. Встановлено, що взаємозв'язок таких правових категорій, як: «система процесуальних правовідносин», «юридично значимі процесуальні дії» та «інститут процесуальної галузі права» відносно до адміністративного процесуального представництва простежується в наступному. Юридично значимі процесуальні дії, що вчиняються представником безпосередньо створюють, змінюють або припиняють адміністративно-процесуальні правовідносини: а) між представником і судом; б) між особою, яку представляють, і судом, які, в свою чергу, є об'єктом регулювання адміністративно-процесуальних норм, що складають інститут адміністративного процесуального представництва.

13. Підкреслюється, що адміністративно-процесуальні норми інституту доказів та доказування неодноразово використовують термін «доказування» (у назвах ст. ст. 77, 78 КАС України), проте законодавець не надає його визначення у такий спосіб, як закріплено поняття «докази» у ч. 1 ст. 72 КАС України. Із врахуванням відповідних положень теорії доказового права, чинних норм законодавства та судової практики автором запропоновано під доказуванням, як самостійною правовою категорією, розуміти передбачену адміністративно-процесуальним законодавством логіко-практичну діяльність адміністративного суду та інших осіб, які залучені в судовий процес або беруть в ньому участь, по збиранню, перевірці, дослідженню та оцінці змісту доказів та їх джерел одержання, здійснювану з метою пізнання та офіційного з'ясування всіх обставин справи, необхідних для правильного вирішення публічно-правового спору по суті.

Класифіковано докази за додатковим критерієм – механізмом отримання фактичних даних суб'єктом доказування, а саме: 1) подані докази (надані з власної ініціативи учасниками справи безпосередньо до суду); 2) витребувані докази (одержані адміністративним судом від відповідної особи на його вимогу або за клопотанням учасника справи); 3) встановлені докази (виявлені за наслідком проведення окремих процесуальних дій у процесі доказування (висновок експерта, показання свідка тощо).

14. Обґрунтовано, що іманентна властивість процесуальних строків

простежується в їх складному і комплексному характері, і може розглядатися у суб'єктивному і об'єктивному значеннях. У суб'єктивному значенні: 1) у контексті забезпечення доступності до правосуддя виступають важливим процесуальним засобом і запорукою охорони конституційного права особи на захист її прав, свобод та інтересів судом; 2) забезпечують учасникам судового процесу можливість належної підготовки та реалізації процесуальних дій або утримання від їх здійснення під час судового розгляду справи, а в разі їх недодержання – тягнуть застосування судом до них заходів процесуального примусу, передбачених нормами КАС України.

В об'єктивному значенні процесуальні строки виступають: 1) гарантією забезпечення реалізації загальноправових та галузевих принципів адміністративного судочинства і як необхідна умова реалізації проголошеного у ст. 1 КАС України призначення адміністративного судочинства; 2) активно-дієвим юридичним елементом у поєднанні з іншими правовими засобами у механізмі адміністративного процесуального регулювання; 3) необхідним організаційним елементом, що забезпечує оптимальний режим для здійснення своєчасного та ефективного розгляду та вирішення адміністративної справи; 4) складовою частиною адміністративно-процесуальної форми, що сприяє стабільності адміністративно-процесуальних правовідносин і забезпеченню часових меж судового процесу для вирішення справи без невинуватених і необґрунтованих зволікань; 5) невід'ємною умовою реалізації адміністративно-процесуальних норм та процесуальної діяльності, а також прийняття процесуальних рішень; 6) темпоральним регулятором виникнення, розвитку, зміни та припинення адміністративно-процесуальних правовідносин, окремих процесуальних дій та їх наслідків.

Уточнено теоретичне визначення дефініції «процесуальний строк» як встановлений і врегульований адміністративно-процесуальним законодавством на основі положень Конституції України та міжнародно-правових документів та/або судом проміжок (період) часу, який обчислюється роками, місяцями, днями і годинами або посиленням на подію, яка має неодмінно настати, необхідний для вчинення чи утримання від вчинення суб'єктами адміністративно-процесуальних правовідносин певних процесуальних дій (їх сукупності) або прийняття й оформлення процесуальних рішень, із перебігом якого починається й завершується провадження в конкретній стадії адміністративного судочинства, а для учасників адміністративної справи настає певна юридично значуща подія.

15. Визначено, що заходами процесуального примусу є передбачені адміністративно-процесуальним законодавством засоби впливу фізичного, психологічного або майнового характеру, які застосовуються судом (головуючим суддею) або за його дорученням – іншими уповноваженими особами до учасників судового процесу та інших осіб, що присутні у залі судового засідання, з метою попередження і припинення зловживання процесуальними правами, запобігання створенню протиправних перешкод у відправленні судочинства та реалізації його принципів, а також забезпечення дотримання встановлених у суді правил і порядку ведення судового процесу.

Встановлено, що загальні підстави застосування заходів процесуального примусу законодавцем визначено у ч. 1 ст. 144 КАС України, у свою чергу,

спеціальні підстави, що деталізують загальні – у ст. ст. 146-149 КАС України, з урахуванням специфіки та особливостей кожного із засобів впливу (попередження; видалення із залу судового засідання; тимчасового вилучення доказів для дослідження судом; приводу; штрафу).

Запропоновано наступну класифікацію заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві: 1) за формою протиправних діянь особи-порушника: а) за протиправні дії – попередження, видалення із залу судового засідання, штраф; за протиправну бездіяльність і ухилення від дій – привід, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, штраф; 2) за цільовою спрямованістю: а) заходи, що забезпечують процес доказування (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід, штраф); б) заходи, що забезпечують дотримання належного порядку і правил у суді (попередження, видалення із залу судового засідання, штраф); в) заходи, що забезпечують виконання процесуальних обов'язків учасниками справи і перешкоджають зловживанню процесуальними правами (штраф); 3) за місцем вчинення протиправних діянь: а) за вчинені у залі судового засідання (попередження, видалення із залу судового засідання); за вчинені поза межами судового засідання (привід, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, штраф).

16. На підставі наведених положень розроблено низку пропозицій щодо оптимізації адміністративно-процесуального законодавства України, зокрема пропонується викласти у новій редакції: ч. 2 ст. 56, ч. 2 ст. 57, ч. 1 ст. 58, частини 1, 4 ст. 59, ч. 3 ст. 60, ст. 69, ч. 2 ст. 119, ч. 1 ст. 146 КАС України, а також ч. 2 ст. 92 КАС України при цьому виключити ч. 2 ст. 65 КАС України.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія:

1. Джафарова М.В. Адміністративне процесуальне право України: питання теорії: монографія. Харків: Константа. 2018. 588 с.

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

2. Джафарова М.В. Поняття процесуального представництва: проблеми дефініції. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 4 (51). Ч. 1. С. 37-44.
3. Джафарова М.В. Суб'єкти адміністративних процесуальних правовідносин при процесуальному представництві. *Право і безпека*. 2010. № 5 (37). С. 76-80.
4. Джафарова М.В. Представництво в адміністративному судочинстві. *Форум права*. 2010. № 2. С. 115-120. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10dmvacu.pdf>.
5. Джафарова М.В. Процесуальні питання експертизи в адміністративному судочинстві України. *Юрист України*. 2011. № 4 (17). С. 53-58.
6. Джафарова М.В. Принципи процесуального права: поняття, особливості. *Наше право*. 2011. № 2. Ч. 2. С. 31-34.
7. Джафарова М.В. Функції, мета та завдання процесуального права. *Право і безпека*. 2011. № 2 (39). С. 102-105.

8. Джафарова М.В. Принцип гласності та відкритості та його обмеження в адміністративному судочинстві України. *Наше право*. 2012. № 5. С. 59-65.
9. Джафарова М.В. Висновок експерта як самостійний засіб доказування в адміністративному судочинстві України. *Європейські перспективи*. 2013. № 5. С. 62-66.
10. Джафарова М.В. Окремі види експертиз в адміністративному судочинстві України. *Право і безпека*. 2013. № 1 (48). С. 57-61.
11. Джафарова М.В. Зміст та процесуальне значення принципу гласності та відкритості адміністративного судочинства України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск № 1. Том 2. С. 99-104.
12. Джафарова М.В. Поняття і структура адміністративної процесуальної правосуб'єктності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3 (66). С. 137-144.
13. Джафарова М.В. Теоретико-правові підходи до методів адміністративного процесуального права. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 6-1. Том 2. С.145-149.
14. Джафарова М.В. Поняття та елементи адміністративного процесуального механізму. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Випуск 2. Том 2. С.121-125.
15. Джафарова М.В. Визначення адміністративного процесу: проблемні питання правової доктрини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Випуск 13. Том 1. С.60-62.
16. Джафарова М. В. Громадські організації як суб'єкти адміністративно-процесуального права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 1. С. 165-168. URL: http://www.pap.in.ua/1_2015/49.pdf.
17. Джафарова М. В. Органи виконавчої влади як суб'єкти адміністративно-процесуального права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 33. С. 18-21.
18. Джафарова М. В. Актуальні проблеми визначення правової природи та сутності адміністративного провадження. *Актуальні проблеми держави і права. Збірник наукових праць*. 2015. Випуск 75. С. 120-125.
19. Джафарова М. В. Щодо питання розуміння адміністративного провадження як частини адміністративного процесу. *Молодий вчений*. 2016. № 12 (39) грудень. С. 571-574.
20. Джафарова М.В. Структурні елементи адміністративної процесуальної правосуб'єктності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Випуск 2. Том 2. С. 32-35.
21. Джафарова М.В. Тенденції розвитку адміністративного процесуального законодавства України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 3. Том 1. С.190-193.
22. Джафарова М.В. Суб'єкт владних повноважень: теоретичні та прикладні проблеми визначення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 1. Том 2. С.30-34.
23. Джафарова М.В. Адміністративна процесуальна норма: сучасні теоретико-правові наукові підходи. *Право і суспільство*. 2017. № 4. С.148-152.
24. Джафарова М.В. До питання про роль судових рішень у формуванні

- адміністративного процесуального законодавства. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 2. С.106-110.
25. Джафарова М.В. Особенности и назначение норм административного процессуального права в Украине. *Eurasian Academic Research Journal. Multilanguage Science Journal (Yerevan)*. 2017. № 10 (16). С. 38-44.
 26. Джафарова М.В. Административное судопроизводство в системе административного процессуального права Украины. *Научный журнал «Власть и общество (История, Теория, Практика)»*. *Scientific magazine (Грузия)*. 2017. № 4 (44). Т. 1. С. 99-108.
 27. Джафарова М.В. Місце адміністративно-процесуальних правовідносин у механізмі адміністративно-процесуального регулювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 6. Том 2. С. 57-60.
 28. Джафарова М.В. Функции и задачи административного процессуального права в современной Украине. *Leges si viata (Молдова)*. 2017. № 11/2 (311). С. 44-48.
 29. Джафарова М.В. Ступінь наукової розробленості проблеми визначення адміністративного процесуального права в Україні. *Публічне та приватне право*. 2018. Випуск 6. Т. 1. С. 170-175.
 30. Джафарова М.В. Теоретичні проблеми визначення змісту адміністративних процесуальних правовідносин. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 171-176.
 31. Джафарова М.В. Особливості суб'єктного складу адміністративних процесуальних правовідносин. *Публічне та приватне право*. 2018. № 1. С. 77-81.
 32. Джафарова М.В. Специфика административно-процессуальных норм, закрепленных в Кодексе Украины об административных правонарушениях как составляющая особенной части системы административного процессуального права Украины. *Leges si viata (Молдова)*. 2018. № 2/2 (314). С. 25-28.
 33. Джафарова М.В. Признаки и внутреннее содержание системы административного процессуального права в современной Украине. *Leges si viata (Молдова)*. 2018. № 5/2 (318). С. 48-52.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

34. Джафарова М.В. Теоретико-правові засади участі представника в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми адміністративного законодавства України: матеріали III міжнар. науково-практ. конференції (м. Івано-Франківськ, 4-5 червня 2010 р.)*. Івано-Франківськ: ПЮІ ЛьвДУВС, 2010. С. 134- 141.
35. Джафарова М.В. До питання про участь прокурора в адміністративному судочинстві України. *Проблеми становлення і розвитку правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 27-28 листопада 2010 р.)*. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2010. Т. 1. С. 96-98.
36. Джафарова М.В. Нормативно-правове регулювання експертизи в адміністративному судочинстві. *Актуальні питання правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: матеріали Міжнародної*

- науково-практичної конференції (м. Харків, 2-3 лютого 2012 р.) У 2-х томах. Х.: «Асоціація аспірантів-юристів», 2012. Т. 1. С. 53-55.
37. Джафарова М.В. *Форми процесуальних дій в адміністративному судочинстві України. Роль права та закону в громадянському суспільстві*: міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 8-9 лютого 2013 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2013. С. 89-91.
 38. Джафарова М.В. *Інститут процесуального представництва в адміністративному судочинстві України. Актуальні питання розвитку державності та правотворчої діяльності в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 02-03 лютого 2013 року. у 2-х томах. Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2013. Т. 1. С. 46-49.
 39. Джафарова М.В. *Щодо змісту та сутності терміну «адміністративний позов».* *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 31 січня – 01 лютого 2014 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2014. Ч. 2. С. 30-33.
 40. Джафарова М.В. *Щодо визначення поняття та змісту судових рішень в адміністративному судочинстві України. Наука та сучасність: виклики ХХІ століття – Частина III (юридичні науки, педагогічні науки, політичні науки, державне управління): міжнародна конференція, м. Київ, 31 січня 2014 р. К.: Центр наукових публікацій, 2014. С. 22-26.*
 41. Джафарова М.В. *Щодо визначення структури адміністративного процесуального права. Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 17-18 квітня 2015 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2015. С. 75-77.
 42. Джафарова М.В. *Щодо визначення поняття та змісту адміністративного процесуального права України. Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні*: матеріали міжнар. науково-практ. конференції (м. Запоріжжя, 24-25 квітня 2015 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2015. Ч. 2. С. 8-10.
 43. Джафарова М.В. *Щодо визначення предмета адміністративного процесуального права України. Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 6-7 листопада 2015 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2015. С. 67-69.
 44. Джафарова М.В. *Щодо визначення джерел адміністративного процесуального права. Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 4-5 березня 2016 р. Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. С. 29-32.
 45. Джафарова М.В. *До питання про визначення суб'єктів адміністративного процесуального права. Право як ефективний суспільний регулятор*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 19-20 лютого 2016 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2016. С. 75-

77.

46. Джафарова М.В. Сучасний стан джерел адміністративного процесуального права. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 27-28 січня 2017 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 64-67.
47. Джафарова М.В. Щодо визначення особливостей адміністративного процесуального механізму. *Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 3-4 лютого 2017 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2017. С. 59-61.
48. Джафарова М.В. Апеляційне оскарження як форма перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві України. *Сучасні проблеми адміністративного права і процесу*: тези доп. учасників Всеукр.наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 червня 2017). Х.: ХНУВС. 2017. С. 74-76.
49. Джафарова М.В. Сучасний погляд на систему адміністративного процесуального права України. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: матеріали міжнар. науково-практ. конференції (м. Запоріжжя, 26-27 січня 2018 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2018. С. 45-49.
50. Джафарова М.В. До питання про визначення поняття «адміністративні процесуальні правовідносини». *Право, суспільство і держава: форми взаємодії*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 12-13 січня 2018 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 40-43.
51. Джафарова М.В. Особливості адміністративних процесуальних правовідносин. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства майбутнього*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 12-13 січня 2018 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 59-61.
52. Джафарова М.В. Загальна характеристика об'єкта адміністративних процесуальних правовідносин. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19-20 січня 2018 р.). Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. Т. 1. С. 50-55.

АНОТАЦІЯ

Джафарова М. В. Адміністративне процесуальне право України: питання теорії. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – право). – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2018.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням, присвяченим теоретико-правовій характеристиці адміністративного процесуального права як самостійної галузі права в національній правовій системі. Автором з'ясовано ступінь наукової розробленості проблеми визначення поняття та предмета адміністративного процесуального права України у правовій думці.

З'ясовано поняття і сутність предмету, методів, принципів, джерел, функцій, мети та завдань адміністративного процесуального права. Розкрито та охарактеризовано елементний склад системи адміністративного процесуального права і запропоновано сучасний науковий погляд на його внутрішній зміст.

Запропоновано теоретико-правову модель механізму адміністративного процесуального регулювання. Узагальнення теоретичних положень і галузевих знань про категорію та елементну складову структури механізму правового регулювання в науковій юридичній літературі, дозволило встановити об'єкт та предмет механізму адміністративного процесуального регулювання, його специфічні властивості та ознаки.

Проведено науково-теоретичний аналіз особливостей внутрішніх структурних елементів будови механізму адміністративного процесуального регулювання: адміністративно-процесуальної норми; процесуальної фактичної системи; адміністративно-процесуальних правовідносин; актів правозастосування.

Визначено коло та види суб'єктів адміністративного процесуального права. З'ясовано зміст, межі та особливості адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів адміністративно-процесуальних правовідносин.

Проаналізовано сутність та значення адміністративно-процесуальних норм, які складають окремі інститути адміністративного процесуального права, зокрема: процесуального представництва, доказів та доказування, процесуальних строків та заходів процесуального примусу.

Запропоновано конкретні науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення адміністративного процесуального законодавства, спрямовані на підвищення якості розгляду та вирішення адміністративних справ.

Ключові слова: адміністративне процесуальне право, предмет, метод, принципи, система, механізм адміністративного процесуального регулювання, адміністративна процесуальна правосуб'єктність, процесуальне представництво, заходи процесуального примусу, доказування, процесуальні строки.

АННОТАЦИЯ

Джафарова М. В. Административное процессуальное право Украины: вопросы теории. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право (081 – право). – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2018.

Диссертация является комплексным научным исследованием, посвященным теоретико-правовой характеристике административного процессуального права как самостоятельной отрасли права в национальной правовой системе. Автором осуществлен обзор специальных юридических литературных источников и выяснена степень научной разработанности проблемы по определению понятия и предмета административного процессуального права Украины в правовой мысли.

Определены особенности предмета, методов, принципов, источников, системы, функций и задач административного процессуального права.

Предложена теоретико-правовая модель механизма административного процессуального регулирования. Обобщение теоретических положений и отраслевых знаний относительно категории и элементной структуры механизма

правового регулирования в научной юридической литературе, позволило установить объект и предмет механизма административного процессуального регулирования, его специфические свойства и признаки.

Проведен научно-теоретический анализ особенностей внутренних структурных элементов строения механизма административного процессуального регулирования: административно-процессуальной нормы; процессуальной фактической системы; административно-процессуальных правоотношений; актов правоприменения.

Определен круг и виды субъектов административно-процессуальных правоотношений, а также содержание, структура и особенности их административной процессуальной правосубъектности.

Проанализированы сущность и значение административно-процессуальных норм, которые составляют отдельные институты административного процессуального права, в частности: процессуального представительства, доказательств и доказывания, процессуальных сроков и мер процессуального принуждения.

Предложены конкретные научно обоснованные предложения и рекомендации по совершенствованию административного процессуального законодательства, направленные на повышение качества рассмотрения и своевременного разрешения административных дел.

Ключевые слова: административное процессуальное право, предмет, метод, принципы, система, механизм административного процессуального регулирования, административная процессуальная правосубъектность, процессуальное представительство, меры процессуального принуждения, доказывание, процессуальные сроки.

SUMMARY

Dzhafarova M. V. Administrative Procedural Law of Ukraine: Issues of Theory. – *Qualification scientific work on the rights of manuscripts*

The thesis for a doctoral degree (Doctor of Law) by the specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law (081 – Jurisprudence). – Kharkiv National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2018.

The dissertation is a comprehensive scientific research devoted to the theoretical legal characteristics of administrative procedural law as an independent branch of law in the national legal system. The author finds out the degree of scientific elaboration of the problem of definition of the concept and subject of administrative procedural law of Ukraine in legal opinion.

The concept and essence of the subject, methods, principles, sources, functions, purpose and objectives of administrative procedural law are found out. The elemental composition of the system of administrative procedural law is described and characterized and the modern scientific opinion on its internal content is proposed.

The theoretical legal model of the mechanism of administrative procedural regulation is proposed. The generalization of theoretical positions and branch knowledge about the category and elemental constituent of the structure of the legal regulation mechanism in the scientific legal literature made it possible to establish the object and subject of the mechanism of administrative procedural regulation, its specific properties and features.

It was carried out the scientific theoretical analysis of the features internal structural elements of the structure of the mechanism of administrative procedural regulation of: administrative procedural rules; actual processual system; administrative procedural legal relations; acts of law enforcement.

The circle and types of subjects of administrative procedural law are defined. The content, boundaries and peculiarities of administrative procedural legal personality of subjects of administrative procedural legal relations are revealed.

The essence and significance of administrative procedural rules, which constitute separate institutions of administrative procedural law, in particular: procedural representation, evidence and evidence process, procedural deadlines and measures of procedural coercion.

Specific scientifically substantiated offers and recommendations for the improvement of administrative procedural legislation which aimed at improving the quality of consideration and resolution of administrative cases are offered.

Key words: administrative procedural law, subject, method, principles, system, the mechanism of administrative procedural regulation, administrative procedural personality, procedural representation, measures of procedural coercion, proof, procedural terms.

Підписано до друку 21.09.2018. Папір офсетний. Друк офсетний.

Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.

Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.